

IGEHIRDETŐ

EGYHÁZI BESZÉDEK GYŰJTEMÉNYE

Kiadják

Révész János

ev. lelkész

Soltész Elemér

ref. lelkész

szerkesztők

Megjelenik havonként

Tartalom

<i>Lukácsy Imre: Még egyszer . . . — A reformáció négyszáz éves fordulóján</i>	441
<i>Dr. Kováts István: Oszlopok Isten templomában. — A reformáció négyszázados emlékünnepe</i>	453
<i>Szűcs József: Meglássuk, hogy el ne essünk. — A reformáció négyszáz éves emlékünnepe</i>	462
<i>Nánay Béla: Ne szabjátok magatokat e világhoz. — Reformáció ünnepe</i>	469
<i>Dr. Tóth Lajos: Protestáns keresztyénségünk lényege. — Reformáció ünnepe</i>	476
<i>Révész János: Más fundamentomot senki nem vethet. — Mult</i>	485
<i>Révész János: Más fundamentomot senki nem vethet. — Jelen</i>	492
<i>Révész János: Más fundamentomot senki nem vethet. — Jövő</i>	499

Kiadóhivatal
Nagybánya
Hid-utca 19. sz.

Nánásy István
nyomása
Nagybánya

Egész évre 12 K
Félévre . . 6 K
Negyedévre 3 K

Előfizetőinkhez. A novemberi füzetben vasárnapi (alkalmi) beszédeket adunk. *M. I.* Nem üti meg a mértéket. Csak magot kérünk és nem szalmát. Aztán a magyar írásmodort is erősen tanulmányoznia kell még. Kéziratokat nem adunk vissza.

A reformáció négyszázados jubileumára két alkalmi könyv jelent meg a debreczeni Hegedüs és Sándor-czégnél. Az egyiket S. Szabó József szerkesztette „A magyar reformáció könyve” cím alatt. Munkatársai, dr. Pruzsinszky Pál és dr. Pokoly József a magyar reformátorokról és a magyar reformáció pártfogóiról írnak magvas cikkeket; maga a szerkesztő a magyar reformáció szervezkedését adja elő élvezetes, világos stílusban. Bevezetésül az öt református püspök írt emléksorokat a reformáció lényegéről és jelentőségéről. Számos kép díszíti a 112 oldal terjedelmű kötetet, melynek ára 2 K 40 fillér. — A másik könyvet „Emlékkönyv a reformáció négyszáz éves jubileumára” cím alatt Uray Sándor szerkesztette számos munkatárs (Baltazár Dezső, Nánay Béla, Baja Mihály, Sütő Kálmán, Marjay Károly, Szabolcska Mihály, S. Szabó József stb.) közreműködésével. Alkalmi versek, tartalmas prózák teszik változatosabbá a képekkel illusztrált, 160 oldal terjedelmű kötetet, melynek ára 3 K 60 fillér. Mind a két értékes és izléses kiállítású könyvet, mint a társadalom minden rétegében, nagyok és kicsinyek közt való terjesztésre igen alkalmas műveket, szívesen ajánljuk lelkész-társaink b. figyelmébe.

Férfias hit. Beszédvázlatok, elmélkedések. Irta Szimonidesz Lajos evang. lelkész. Ára füzve 2 K 50 f, kötve 4 K 50 f. Kiadja Hoffmann és Kronovitz Debreczen. A 104 lapra terjedő füzetben 26 elmélkedés van. Értékes, tartalmas, okos dolgok. Kár, hogy rövid lélekzetűek, így igazán csak vázlatokul alkalmasak. Igen szépek és becsesek: A jövőbe nező vallásosság. Élet és halál. Békesség nektek. A kenyérsoda. Diadalmas reformáció stb. Mutatványt elvből nem hozhatunk, de lelkész-társainknak ajánljuk a csinosan kiállított, bő tartalmú füzetet, könyvtár részére, megvételre.

Az IGEHIRDETŐ kiadóhivatalában kapható:

SOLTÉSZ JÁNOS

* * *

KONFIRMÁCIÓI KÁTÉ

REFORMÁTUS NÖVENDEK SZÁMÁRA

* * *

Ötödik átdolgozott kiadás

* * *

Ára 24 fillér

— Legalább 10 példány megrendelésénél darabja 20 fillér. —

Mutatvány-példányt szívesen küldünk.

MÉG EGYSZER . . .

— A reformáció négyszáz éves fordulóján. —

Égnek és földnek mindenható királya, mennyei Atyánk a Jézusban! Im' bėjöttünk szent házadba e nagy napon, melyet ünneppé szentel szívünk buzgó érzelme; a lélek és igazság, mellyel közelítünk feléd; a letűnt négyszáz esztendő emléke, melynek forduló szakához jutott egyházunk. Ide jöttünk, ide hozott a hála szent érzete azért a jóságért, szeretetért, mellyel vezetted, oltalmaztad, gondviselted egyházunkat e hosszúr idő küzdelmei, megpróbáltatásai, szenvedései között.

Most, amidőn négyszáz év történelmének hegycsucsán állunk, amidőn emlékezünk ősidőkről s elgondoljuk annyi nemzedék éveit: most látjuk, hogy te mindig, a legnagyobb szorongattatások között is, szerető Atyánk voltál nekünk s felséges örökséget osztottál egyházunknak a népek között. Te támasztottál Mózeseket, Áronokat, áldott reformátorokat, akik kihoztak minket a szolgaság sötét Egyiptomából, átvezettek az üldöztetések Verestengerén. Száraz, kopár pusztaságban jártunk szegényen, védtelenül, hol gyakorta éhezünk, szomjuhoztunk s álltunk Mara keserű vizei mellett; de te, Atyánk, velünk voltál jóságoddal, kegyelmeddel, tápláltál az élet fájának gyümölcsével s itattál az élet vizének csöppjeivel; a kősziklából mézet fakasztottál, a kova szirtből olajat (5. Móz. 32, 13.).

Jártunk uttalan utakon, sivatag vadonban: te lebocsátád előttünk a remény felhőoszlopát; bolyongtunk vak éjtszakában: te meggyújtád a hit tűzoszlopát, hogy el ne tévelyednénk. Adtad nekünk az új szövetség frigidládáját, a szeretet evangéliomát, a Jézus Krisztust s a benne vetett hit nyomának követése által megtaláltuk, elértük az

ígéret földét, az üdvösséget, az örök életet. Óh, legyen érte köszönet, hála ünnepi érzelmekkel megteljesedett szívüinktől; szent nevedre térjen érette örök dicsőség!

Igaz, hogy midőn már közel jutottunk volna a hit, remény, szeretet országához, föltámasztád ellenünk Ammon Maab filiszteus népét; elénk vetted a világháboru botránykövét. Most kívül a harcztereken fegyver pusztít, itt-honn, hajlékainkban, a rettegés sáppaszt; de te, jó Atyánk, most is velünk vagy. Miként a fészken fölrebbenő sas fiai fölött lebeg: akként őrködöl fölöttünk s takargatsz gondviselésed szárnyaival. Óh, légy velünk mindenha; közelebről ez ünnepi órában; szenteld meg ünnepünket, ez ünneplő gyülekezetet a Jézus Krisztusért.

Amen.

Zsid. 12, 25—29.

Az egész Sinai-hegy pedig füstölög vala, mivel-hogy leszállott arra az Ur tűzben és fölmege vala annak füstje, mint a kemenczének füstje és az egész hegy nagyon reng vala (2. Móz. 19, 18.). Ekként írja le az ótestamentomi szent könyv azt a félelmes jelenetet, amidőn Jehova kiadta a tiz parancsolatot. Pál apostol képzelete előtt ez a látomány tárul föl, midőn a felolvasott szent igéket írja s összehasonlítja vele azt a másik fenséges jelenetet, amidőn az új szövetség közbenjárója, Krisztus, száll alá, hogy a régi törvényt megbővítsé egy új parancsolattal, a *szeretettel*. Mig a Sinai-hegyi jelenettől minden élő teremtmény menekül, maga Mózes, az Ur profétája is remegve közeledik hozzá: addig a csendes, mozdulatlan Sion hegye békésen hívogatja a közeledőt, tüze nem nagyobb, mint néhány ártatlan lángnyelvecske, szele nem erősebb, mint amely egy szobát betölt; senkit nem fenyeget, meg nem rémít.

De csak egy ideig: ameddig az emberek engedelmesek s hallgatnak a hívó szóra; azonban jaj azoknak, akik elfordulnak tőle. *Vigyázzatok* — inti híveit Pál apostol — *meg ne vessétek azt, aki szól*. Ne gondoljátok, hogy enyhébb elbánásban részesültök, mivel a szeretet hangján

beszél veletek; ne gondoljátok, *mert ha azok meg nem menekültek, akik a földön szólót megvetették, sokkal kevésbbé mi, ha elfordulunk attól, aki a mennyekből vagon.*

Ne véljétek tehát, hogy az Istennel kötött új szövetség, mivel első és főtétele a kölcsönös szeretet, erőtlenebb, szétfolyóbb, könnyebben kijátszható, mint amaz, amely mögött egy bosszúálló Isten állott; sőt itt a kötelesség még szigorúbb, a felelősség terhesebb, a bűnhődés még ijesztőbb. A szolganak enyhébb a büntetése, ha megsérti urát, mint a fiué, ha megbántja atyját. A szolga csak az ajak parancsa, a *földön szóló* ellen vét; a fiú a lélek, a szív *mennyei* kötelékét szakgatja meg. Akinek szava a szolga vétkéért megrendítette a földet: a fiú bűnéért *megrázza nemcsak a földet, hanem az eget is.* Ha kell, nem egyszer, hanem

még egyszer és még egyszer,

valahányszor a hiábavaló, *állhatatlan dolgok* uralmat akarnak venni a *rendíthetetlen dolgok* fölött. Ujra és újra megrázza a földet és eget, hogy pusztuljanak el rajta, hulljanak le róla az ember szemkápráztató, de az üdvösségre haszontalan alkotásai s annál nagyobb dicsőségben táruljon föl az Isten maradandó munkája; omoljanak össze a földi birodalmak, hogy annál tündöklőbb pompában ragyogjon elő az Isten mozdíthatatlan országa. Ha az ótestamentom Ura *féltően* szerető Isten, az új testaméntomé *féltékenyen* szerető; ha az ószövetség Istene *emésztő tűz*, az új szövetségé ennél több: *megemésztő tűz*, mondja Pál apostol.

*

K. T! Ünnepet ülni gyültünk össze e szent helyen. *Ünnepelni a reformáció négyszáz éves fordulóját*; emlékezni nagy idők hőseiről, lelkesedni példájukon, hálát adni a Gondviselő eddig való jószágáért s kérni további kegyelmét; mert ez lényege minden évfordulati ünnepnek. És én ehelyett elétek állítom a keresztyénség szigorú, ítélettevő Istenét. Szelid, kérlelő, lelkesítő beszéd helyett

beszél veletek; ne gondoljátok, *mert ha azok meg nem menekültek, akik a földön szólót megvetették, sokkal kevésbé mi, ha elfordulunk attól, aki a mennyekből vagon.*

Ne véljétek tehát, hogy az Istennel kötött új szövetség, mivel első és főtétele a kölcsönös szeretet, erőtlenebb, szétfolyóbb, könnyebben kijátszható, mint amaz, amely mögött egy bosszúálló Isten állott; sőt itt a kötelesség még szigorúbb, a felelősség terheesebb, a bűnhődés még ijesztőbb. A szolgának enyhébb a büntetése, ha megsérti urát, mint a fiué, ha megbántja atyját. A szolga csak az ajak parancsa, a *földön szóló* ellen vét; a fiú a lélek, a szív *mennyei* kötelékét szakgatja meg. Akinek szava a szolga vétkéért megrendítette a földet: a fiú bűnéért *megrázza nemcsak a földet, hanem az eget is.* Ha kell, nem egyszer, hanem

még egyszer és még egyszer,

valahányszor a hiábavaló, *állhatatlan dolgok* uralmat akarnak venni a *rendíthetetlen dolgok* fölött. Ujra és újra megrázza a földet és eget, hogy pusztuljanak el rajta, hulljanak le róla az ember szemkápráztató, de az üdvösségre haszontalan alkotásai s annál nagyobb dicsőségben táruljon föl az Isten maradandó munkája; omoljanak össze a földi birodalmak, hogy annál tündöklőbb pompában ragyogjon elő az Isten mozdíthatatlan országa. Ha az ótestamentom Ura *féltően* szerető Isten, az új testaméntomé *féltékenyen* szerető; ha az ószövetség Istene *emésztő tűz*, az új szövetségé ennél több: *megemésztő tűz*, mondja Pál apostol.

*

K. T! Ünnepet ülni gyültünk össze e szent helyen. *Ünnepelni a reformáció négyszáz éves fordulóját;* emlékezni nagy idők hőseiről, lelkesedni példájukon, hálát adni a Gondviselő eddig való jóságáért s kérni további kegyelmét; mert ez lényege minden évfordulati ünnepnek. És én ehelyett elétek állítom a keresztyénség szigorú, ítéltevé Istenét. Szelid, kérlelő, lelkesítő beszéd helyett

szólok Pálnak kemény, rideg, fenyegető szavaival. Ne csodálkozzatok rajta. Ez iszonyú fürgeteg, félelmes világrengés nem alkalmas idő a múlt eseményein való csendes merengésre. Az apokalipszis sötét ábrázatú Istene néz ránk merőn s haragos tekintete elől nem menekülhetünk.

Van ok fölvetni az aggódó kérdést: vajjon szabad-e, lehet-e egyáltalán ünnepelnünk, amidőn vértóból kél föl s könytengerbe merül alá a nap? Amikor a világháboru véres paripája száguld végig a földtekén s nyomán sóhaj, nyögés, jaj, halálhörgés marad; amidőn országok, fejedelmek, vallások, egyházak, eszmék, tervek, intézmények, maga az ember, mind-mind ott állanak az élet-halál rettentő szakadéka előtt. Lehet-e, szabad-e ünnepelnünk nekünk, reformátusoknak, mikor éppen két protestáns ország, a föld két legműveltebb birodalma tartja világbiró kezében a vezérbotot, lobogtatja a harci zászlót? Vajjon az önvád szikrázó tekintete nem zavarja-e meg ünneplő szívünk fohászatát, nem némitja-e el ajkunk hozsánnáját?!

Ünnepeljünk, K. T! a nagyszerű történet, melyre emlékezünk, megérdemli; de ne feledjük, hogy olyan ünnepünk van, amilyen nem volt soha. Eddig ünnepeinken csak képzeletben láttuk, csak lélekben éreztük át a múlt nagyszerű eseményeit; ma ezeket a végső fokra hatványozottan színről-szinre látjuk, fenségét, borzalmát valóban átéljük. Mi nemcsak emlékezünk nagy időkről, hanem munkásai, harcosai, vértanui vagyunk egy új — méreteiben hasonlíthatatlan — *világreformációnak*. Ilyen értelemben már három év óta megrázóan fenséges ünnepe van a világnak. Ez időről is elmondható, amit Jézus mondott tanítványainak: *Boldog szemek, amelyek látják azokat, amelyeket ti láttok. Mert mondom néktek, hogy sok proféta és király kívánta látni, amiket ti láttok, de nem látták; és hallani, amiket hallotok, de nem hallották* (Luk. 10, 23. 24.).

Óh, de akkor ne a vérázott harcmezőkre, eget nyaldosó lángnyelvekre tekintsetek; ezeket mindenki láthatja; ne az ágyuk fülszakgató dörgését, gránátok szörnyű csatogását hallgassátok; ezeket mindenki hallhatja. Nem; nem azok a boldog szemek és fülek, akik ezeket látják és

hallják; nem; hanem akik a dermesztő látvány mögött azt is meglátják, akit Mózes látott a füstölgő Sinai-hegyen, Illés a rengő Hóreben; akit a tanítványok láttak *a pusztító utálatosságok* borzalmi között s a reformátorok a máglyák lángja fölött: az Urat a maga dicsőségében és hatalmában, aki leszállott, hogy megrázza a földet és az eget. Azok a boldog fülek, akik az iszonyú füstben, dörögésben, csattogásban is meghallják azt *a halk és szelid hangot*, mely őket biztos menedékhelyre hívja: *Szenteljétek meg magatokat* (2. Móz. 19, 22.). *Térjetekek meg, mert elközelített a mennyeknek országa!*

Erről a mentő hangról mondja az apostol: *Vigyázzatok, meg ne vessétek azt, aki szól; mert ha azok meg nem menekültek, akik a földön szólót megvetették, sokkal kevésbé mi, ha elfordulunk attól, aki a mennyekből vagyon.*

*

Kinek szava akkor — folytatja az ige — megrendítette a földet, most pedig ígéretet tesz, mondván: Még egyszer megrázom nemcsak a földet, hanem az eget is.

És az Isten fenyegető ígéretét beváltotta, ismételten alászállott a földre. Eljött Illés idejében s az ítélet poharát kiöntötte Izraelre; eljött Krisztus korában s látogatása nyomán megrepedezett, összeomlott a régi világrend. Itt volt a reformációban s lön villámlás, mennydörgés országok életében, lelkek világában. És leszállott hozzánk most ez iszonyú világháboruban s rázza, rázza a földet és eget.

Valahányszor az emberiség élete forduló ponthoz jut, az Isten Lelke mindannyiszor egészen közel jó a világhoz s a fordulatot maga irányítja, választott emberei, a proféták, apostolok, reformátorok által. Ilyenkor teljesül a jövődőlés: *Kitöltöm lelkemet minden testre; amit nyomon követ a másik: És csodajeleket mutatok az égen és a földön: vért, tüzet és füstoszlopokat* (Jóel 2, 28. 30.). Az ilyen nagy időkben nem urai az emberek akaratuknak, a Lélek övezi bé őket s oda viszi, ahova nem akarnának menni. Az apostolok, vértanúk, gályarabok élete csak egy

szótól, akaratuknak egy csekélyke elhajlásától függött s azt a szót nem tudták kimondani, akaratukat nem tudták meghajlítani. *Nem tehetjük, nem tehetjük . . . Istennek kell engednünk s nem embereknek*, mondják az apostolok ellenségeik oroszlán-torka előtt (Csel. 4, 19. 20.). „Itt állok, másként nem tehetek!“ kiáltja a reformátor halálra szántan. Nem tehetnek mást, mint amire őket az isteni Lélek kényszeríti.

Nem szükség ezt a kényszerü lelki állapotot elképzelni; itt látjuk magunk előtt más formában nemzetek és egyesek életében. Ki akarta, vagy akarja ezt a világháborút? Senki. Tiltakozik ellene császár, király, hadvezér, államférfi. Béke után eped a koronás fő ép' úgy, mint az alattvaló. És nem lehet béke; ömölni kell a vérnek, égni a világnak, pusztulni életnek, anyagnak. A császár békéért imádkozik s kiadja a támadó parancsot; a vezér imádkozik s ütközetre vezeti seregét; a harczos békéért imádkozik s rohan a halálba. Valami ellenállhatatlan erő tartja lenyűgözve az emberi akaratot s kényszeríti a bölcs belátás, a józan meggondolás ellenére cselekedni. Valami csodálatos hatalom ragadja, mint a szélvihar, egy ismeretlen, de szent cél felé, melyet csak az tud, akinek kezében az *életnek könyve* van. A halandó fél megnevezni ezt a látthatatlan erőt. Ember! miért félsz tőle, ha Pál apostol nem félt? Isten az, aki beváltotta fenyegető ígérését, leszállott még egyszer s rázza, rázza a földet és az eget.

*

Az a még egyszer pedig jelenti az állhatatlan dolgoknak, mint teremtményeknek megváltozását, hogy a rendíthetetlen dolgok maradjanak meg.

Isten Lelke akkor száll alá, mikor az *állhatatlan dolgok*, emberi elme és kéz hiú teremtményei, oly nagy tekintélyre és méltóságra emelkednek, hogy mellettök a *rendíthetetlen dolgok*, Isten üdvintézményei, elhomályosulnak. Más szóval, midőn az igaz Isten imádatát háttérbe szorítja a bálványistenek tisztelete. Két fő bálványa van az emberiségnek: az *aranyborju*, a pénz és *Baal*, a testiség ördöge. E két hamis isten udvarát szolgálja a vétek,

bűn minden faja. Mikor a vétkes szenvedélyek, bűnös vágyak, gonosz ösztönök annyira behálózzák, meglánczolják az emberek lelkét, hogy bűnös köteleitől önerejükből többé menekülni nem tudnak: akkor jó a megkínzott ember segítségére maga Isten, hogy kiűzze udvarából a bitorlókat; ekkor indul meg a szörnyű harcz az igaz Isten és az idegen istenek között. A tusakodás dübörgése alatt megrendül a föld, megrázkódik az ég; összeomlik rajta, leszóródik róla minden haszontalan, hitvány dolog, ami nem gyökerezik Isten országa földjében. Ilyenkor a vér ömlik, mint a folyam, a világ ég, mint a pokol. És ebben az irtózatos tüztengerben lassan elégnek, elhamvadnak az emberi kéz büszke alkotásai, az emberi fő gyönyört nyujtó találmányai; de fokonként erősödik az Isten hatalma és dicsősége. Teljesen elváltozik a világ látható ábrázata s előtűnik az Ur eddigi láthatatlan birodalma.

Idegen isteneket, bálványokat imádott az emberiség a tíz parancs kiadása előtt. Hiábavaló külsőségekben kereste dicsőségét, életét, mielőtt Illés, Krisztus a földre jött. A reformációt megelőző időben szintén emberi találmányoktól várta üdvösségét és vajjon nem a bálványok bűvölték-e el az emberiséget a mostani világtisztulás előtt? Ismét fölösleges képzeletünket a múltba röpiteni, hogy az isteni beavatkozás okait megállapítsuk: jellegzetesen, szabályszerűen láthatjuk a jelen korban. Mikor volt az emberiség nagyobb rabszolgája a pénzsóvárgás és gyönyörhajsza szenvedélyének? Nézzétek, a tömeg egyik fele mily őrjöngve tánczol az aranyborju bálványa előtt; másik fele miként bujálkodik, paráználkodik Baál illatozó, hús berkeiben! Ezeket dúlja, pusztítja most az isteni erő; hogy helyet, uralmat biztosítson annak a csekély résznek, mely még ott ül reménykedve, bízva az igaz Isten templomában; annak a hétezernek, mely nem hajtotta meg térdét a Baál előtt és nem csókolta azt (1. Kir. 19, 18.). Ezekkel, ezekért küzd Isten s ezeken építi föl a maga rendíthetetlen országát.

Mert az Isten Lelke valahányszor meglátogatja a földet, mindannyiszor egy fokkal magasabbra emeli. Keményen megbünteti, de aztán megöleli s magához fölebb

emeli. Az emelkedés szemmel látható a Sinain, Hóreben, Sionon és a wittenbergi várhegyen át a tökéletesség homályba vesző csúcsa felé. A most folyó isteni látogatás is közelebb visz hozzá. Nem látjuk ugyan még a következő lépcsőfokot az eget érő füstfellegtől, még nem halljuk tisztán az isteni új parancsot az iszonyu dörgéstől. De nem tudta Izrael sem, hogy miért füstölög és reng a Sinai mindaddig, míg tüzéből ki nem égett a tizparancs örökéletű kőtáblája. Nem tudta az emberiség Krisztus korában, hogy miért kell gyötrődnie, vérben fürdenie, tűzben égnie, míg lassan meg nem született a keresztyénség. A reformáció sem egy nap alatt támadt, nem 1517. október 31-edikén, hanem évszázados iszonyú vajudás után és akkor sem úgy, olyan alakban, amint az emberek akarták, hanem úgy, amint a láthatatlan istenség végéremehetetlen tanácsában elvégezte.

Igy történik ez most is. Az emberek okoskodhatnak, tervezhetnek: az Isten végez. Az ő szándéka, akarata, végzése pedig minden reformációnál ugyanaz: bálványképek összetörése s az igaz Isten oltárának megépítése. Mert az a „*még egyszer*“ jelenti az állhatatlan dolgoknak, mint teremtményeknek megváltozását, hogy a rendíthetetlen dolgok maradjanak meg.

*

Annakokáért mozdíthatatlan országot nyervén, legyünk háladatosak, melynél fogva szolgáljunk Istennek tetsző módon kegyességgel és félelemmel.

Pál apostol hit által látta azt a mozdíthatatlan országot, Istennek birodalmát a korában duló iszonyú rombolás és pusztulás között. Nemcsak látta, hanem tudta, hogy ő és övéi azt az országot megnyerték; mert ők nem a lángoló világra, hanem a hitnek fejedelmére, a Krisztusra néztek, aki az előtte levő öröm helyett, megvetve a gyalázatot, keresztet szenvedett s az Isten királyi székének jobbára ült (Zsid. 12, 2.). Az Isten Fiában vetett hit s nyomdokának követése tette őket bizonyosakká, hogy többé nem szolgák, hanem fiak, tehát örökösök; örökösei az Isten mozdíthatatlan országának. Azért buzdít:

legyünk háladatosak s hálánkat mutassuk meg az által, hogy fiakhoz illően kegyességgel és félelemmel szolgáljuk Istent, a mi Atyánkat.

A fiúság érzete képesítette a reformátorokat, vértanukat a legnagyobb szenvedés elhordozására, életük áldozására. Börtönökben, gályák rablánczain, máglyákon hátatelt szívvel énekelték: Azt dorgálja, kit szeret; azt ostromozza, kit fiává fogad. Mennél nagyobb volt rajtuk a megpróbáltatás, mennél nehezebb vállukon a kereszt, annál bizonyosabban érezték, hogy a mozdíthatatlan országnak polgárai. Mennél irtózatosabban tombolt fölöttük a vihar, rengett a föld, annál közelebb látták magukhoz Istent.

A Krisztusi hitnek erre a magaslatára kell emelkednünk nekünk is — nekünk őrállóknak különösen — és bizonyoságot tennünk arról, amit látunk és hallunk. A hitnek várfokáról pedig azt látjuk és halljuk, hogy az alattunk kavargó rettentő zűrzavar célirányos renddé, a dörgő csattogás lágy összhanggá olvad. Mi innen azt látjuk, hogy a villámlás, mennydörgés, világrengés nem azért van, mert nemzetek vagy emberek akarják, hanem mivel az Ur szállott alá tűzben, mint egykor a Sinai-hegyre s a történelem folyamán *még egyszer és még egyszer*, hogy új isteni törvénnyel gazdagítsa a szegény embervilágot.

Annak az országnak, egyháznak, testületnek, embernek lesz igazi reformációi ünnepe, aki a hitnek e mozdíthatatlan szegeletkövét megtalálta s életét ráépítette. A mi református anyaszentegyházunk megtalálta, mert ez négy-száz esztendő óta ama rendíthetetlen országnak kapuja. Ezt a kaput két égbenyúló gránit oszlop tartja jobb és balkéz felől: *a szabad vizsgálódás és a lelkiismereti szabadság*; az oszlopok pedig *az örökkévaló Igén, a Krisztuson* nyugosznak, mint fundamentomon. Csattoghat fölötte az ég, renghet alatta a föld, gurulhatnak a királyi koronák, omolhatnak a trónok, a népek himbálózhatnak a lét és nemlét feneketlen szakadéka fölött: meg nem rendül, meg nem inog, a pokol minden hatalma nem vehet rajta erőt, míg a kapu a szegeletkövön áll. Ha azonban lecsuszik róla, elkészülhet a halálra, az iszonyú vihar elsodorja, a rettenetes tűz elégeti.

Isten most rombol, pusztít mindent, ami kívül esik országán. Nem mosolyog szeretettel, nem hívogat szelidséggel; nem a fejlődés, növekedés, nem a gondozás, öntözés, nem a tavasz ideje, hanem a nyár, a cséplés, takarodás kora ez. Az Isten törvényének, ítéletének rettentő cséplőgépe zúgva-búgva megindult, vaskerekei törnek, zúzóznak, rázzák az emberiséget, mig nem külön válik a tiszta mag a polyvától és konkolytól; azt csürbe takarja, ezt pedig olthatatlan tüzre veti, *mert a mi Istenünk megemészti tüz.*

*

K. A! Istennek a világtisztítás nagy munkájában, egyházunknak a mennybe vezető kapu őrzéséhez emberekre, munkásokra, segítő társakra van szüksége. Első sorban minket, pásztorokat hív s miáltalunk minden embert. Vigyázzatok, meg ne vessétek azt, aki szól. Jertek, legyünk Istennek munkatársai. Az ajkunkra adott Ige éles kardjával vágjuk az idegen isteneket, tördeljük a bálványokat, tiporjuk el a Sárkányt, a régi kigyót, hogy ne hitesse tovább a népeket (Jel. 20, 3.). De ha az izzó hőségben látunk embereket, kik elepedve szomjaznak az igazságért, kimerülten éheznek a kegyelem után: azoknak kezét szelid szeretettel fogjuk meg, vezessük *az élő víznek tiszta folyójához*, melynek partján *az életnek fája* virul s velők együtt letelepedve, üdítsük fel hús csöppjeivel, tápláljuk édes gyümölcsével: így szolgáljuk Istent neki tetsző módon kegyességgel és szent félelemmel. Ez lesz igazi jubileumi ünnep és lakoma.

Igy remélhetjük, hogy a rettenetes világrázkodás után megérjük ama legfenségesebb reformációi ünnepet, amidőn új ég és új föld száll alá a mennyből s meghalljuk a nagy égi szótatot: *Imé az Isten sátora az emberekkel van s velők lakozik örökkön örökké!* (Jel. 21, 1—3.)

Amen.

Kegyelemnek örök Istene, jó Atyánk! Még egyszer leborulunk eléd s áldásodért esedezünk. Ha eddig oltal-

maddal, kegyelmeddel kísértél, ne hagyj el minket további pályánkon. Ha eddig kegyelmedre támaszkodtunk, ezután még inkább gondviselésed szárnyai alá húzódunk, mert földrengető, villámokkal terhes világvihar dúl fölöttünk.

Igéből hallottuk, hogy most komor, haragos ábrázattal tekintesz e világra, mindenható erőddel rázod, rázod a földet és eget, hogy hulljon le róla a haszontalan polyva s gyűljön együvé országodba a tiszta mag. Mi, Uram, nem félünk a te ítéletedtől, mert nem a félelemnek, hanem a szeretetnek lelkét vettük, mert nem a szolgaság, hanem a fiúság lelkét örököltük. Az iszonyú fürgetegben nem ingadozunk, mert négyszáz esztendő szent hitünk kőszikláján állunk s Krisztusunk kétezer esztendő Igéje van szívünkben, ajkunkon. Nem félünk a rettentő ellenség Góliát-hadától, mert a seregek Urának, Istenének nevében megyünk ellene. Nem hátrálunk a hamis istenek, bálványok és azok papjainak támadása elől, mert te a harcban velünk vagy, csodákat cselekszel s égi tüzzel pusztítod el őket.

Tudjuk, hogy nehéz, nagyon nehéz út áll előttünk, míg a célt elérhetjük. Mi küzdünk, fáradunk, szenvedünk örömmel, ha tudjuk, hogy te, Uram, velünk vagy s áldó kegyelmeddel kísérsz. Nem bocsátunk azért el, míg meg nem áldasz minket!

Áldd meg a legelső magyar embert, a koronás királyt, hogy legyen uralma földre vetített képe a királyok Királya mennyei uralkodásának. Az országnagyok, kormányzók, hadvezérek elhatározását tanácsoddal vezérelj, hogy a súlyos próbák, emésztő szenvedések után béke, boldogság áradjon tőlök népedre. Áldd meg ez országnak egyházait, iskoláit, hogy mindenkor a te dicsőségedet szolgálják; áldd meg különösen a mi református anyaszentegyházunkat, hogy legyen ez változatlanul a mennyország elmozdíthatatlan kapuja, az örök élet nyitott előcsarnoka. Hívei legyenek a hitben, reményben, szeretetben rendíthetetlen élőkövek s ezeken épüljön állandóan, mint kősziklák, a Krisztus anyaszentegyháza.

Szálljon a te szent Lelked, Uram, azokhoz is, akik velünk együtt nem ünnepelhetnek: véres harcmezőkön

küzdő véreinkhez, kórházakban sinlődő sebesültekhez, ellenséges országokban rabságot szenvedő kedveseinkhez; biztasd, buzdítsd, bátorítsd őket jobb, boldogabb jövő reményével. Szállj, szállj, szent Lélek Isten, minden hajlékba, minden szívbe; a roskadót támogasd, a beteget gyógyítsd, a szenvedőt vigasztald, légy az özvegyek gondviselője, az árvák atyja; a sirokban pihenő hősöknek pedig adj örök dicsőséget, hervadhatatlan koronát az egekben, Jézusért!

Amen.

LUKÁCSY IMRE.

OSZLOPOK ISTEN TEMPLOMÁBAN.

— A reformáció négyszázados emlékünnepe. —

Jel. 3, 12. *Aki győz, oszloppá teszem azt az én Istenemnek templomában . . . és fölírom öreá az én Istenemnek nevét.*

A győzedelmes reformáció megindításának négyszázados emlékünnepeire gyűltünk egybe, keresztyén atyámiai! Most négyszáz esztendeje: 1517. október 31-edikén szögezte ki Luther Márton a wittenbergi vártemplom kapujára híres 95 tételét, amelyekben megtámadta a pápai bűnbocsátó czédulák árusítását. Ez volt a kezdete annak a nagy harcznak, amelyet reformátoraink a Krisztus igaz tanítását mindjobban elhomályosító pápai hatalom ellenében megüzentek és Isten segedelmével diadalmasan végig is küzdöttek. Győzelmük a mai nagyszabásu győzelmi hírekhez szokott lelkünket is őszinte tiszteletre gerjeszti és buzgó hálaadásra indítja az őket szent hitünk megtisztítására valóban *az idők teljességében* hozzánk küldő mennyei Atyánk iránt.

A fölolvastott szent igék szintén győzelemről beszélnek. Azt igéri a filadelfiabeli győzőknek a János apostolnak Páthmos szigetén megjelenő amaz *Első* és *Utolsó, Szent* és *Igaz*, hogy oszloppá teszi őket az Isten templomában és fölírja reájuk az Isten nevét.

Jertek, testvéreim, elmélkedjünk ez ünnepi órában *az Isten templomában oszlopokká tett győzőkről*. Lássuk, kik a győzők? és hogy milyen oszlopokká tétetnek?

1.

A filadelfiabeli gyülekezetnek szól a fölolvastott üzenet. A Filadelfiában lakó maroknyi kis keresztyén gyüle-

kezet tagjait fanatikus dühvel üldözték az odavaló zsidók, amiért meghajoltak az *új név*: a Krisztus neve előtt. De gyöngeségük és kicsinységük ellenére győzelmesen megállottak. Béketűrőssel viselték az üldöztetéseket. Nem tagadták meg az Isten nevét. Megtartották az ő beszédét. A zaklatások közepette is megtartották, *ami náluk volt* s azzal együtt megőrizték az örök élet koronáját. A Sátán egész zsinagógája vette körül őket, mégis állhatatosan megmaradtak az igaz Isten és az ő hozzánk küldött Fia mellett. A harcnak nincs még vége: további kitartásra van szükség. Ezért hangzik a buzdító szózat a küzdő kicsiny sereg felé: *Aki győz, oszloppá teszem azt az én Istenem templomában . . .*

A Sátán zsinagógája nemcsak Filadelfiában, hanem másutt is rárontott azokra, akik meghajoltak az *új név*: a Krisztus neve előtt. Első eszköze az üldözés volt. A legborzalmasabb eszközöket találta ki arra, hogy elrettentse azokat, akik lelkük indítására meghajoltak Krisztus neve előtt. Egyházunk történelmének sok fényes lapja beszél arról, hogy ebben a küzdelemben a Sátán zsinagógája lett vesztes: százával és ezrével támadtak a győzők, akik a legborzasztóbb kínzások és szenvedések közt sem tagadták meg Krisztus nevét.

A Sátán zsinagógája akkor sem hagyott föl küzdelmével, mikor Krisztus egyháza a hatalmas római világbirodalom fölött is diadalmaskodott. Csak fegyverét változtatta meg: az üldözések helyett az egyház belső erejét igyekezett megtörni, belülről igyekezett annak fundamentumát aláásni. Tudta, hogy egy rendszer sem dől meg addig, míg önmagának ellentétévé nem válik. Ezért becsempészte az egyházba az őskeresztyénség egyszerűsége helyébe a fényt, a pompát; a vallás bensőisége helyébe a külsőségeket, a cerimóniákat; a lélek uralma helyébe az anyagét: a pénzt, a vagyont, a világi hatalom szerelmét. Az élet örömeitől való tartózkodás helyeit is a bűn, az élvezetvágy tanyáivá változtatta. Szinte hallani veljünk újból az Ur panasztát. Jeremiás ajka által: *Elhagytak engem, az élő vizek forrását, hogy kútakat ássanak maguknak; és repedezett kútakat ástak, amelyek nem tartják a vizet.*

Többeknek, akiket *szorongat a Krisztus szerelme* (2. Kor. 5, 14.), fáj ez a nagy eltávolodás az élő kúttól és Krisztus igaz tanaitól. Föl is emelik ellene tiltakozó szavukat; eleinte félenkebben, majd egyre bátrabban. Megkísérlik megtisztítani az egyházat. Szavuk azonban, bármily erőteljesen hangzik is, pusztában kiáltó szó marad. Sőt fölöttük aratott sikerein fölbuzdulva a Sátán zsinagógája még vakmerőbbé válik. Szemérmetlenül, pénzért kezdi árulgatni a bűnbocsánatot és pedig nemcsak a multban, de a jövőben elkövetendő bűnökért is!

Az isteni kegyelem eme vakmerő meggyalázása ellen támad föl a három nagy reformátor elseje, a *bizó hit* nagy győzője: *Luther Márton*. Harcza nem könnyű. A Sátán zsinagógája kétfelől ront reá: egyfelől a pápai hatalom, másfelől a világi uralom támad eltene ádáz dühvel. De ő nem riad meg. Fölszög ajkán a 46. zsoltárból megszületett örökszép éneke: „Erős vár a mi Istenünk!” A kiátkozó pápai bullát elégeti. A birodalmi gyűlésre bátor lélekkel elmegy. Elmegy Wormsba — mondja — még akkor is, ha annyi ördög van is ott, mint ahány cserép van a háztetőkön! S megáll ott bátran: „Itt állok, másként nem tehetek, Isten engem úgy segéljen!” hangzik a győzelem szava ajkáról. Ezután Wartburg várában az Isten igéjének nemzete nyelvére fordításához lát. A monda szerint az ördög itt is megkísérti. Nagy rajzoló művésznök (Zichy Mihály) nyönyörűen rajzolta meg ezt. Kisértők sokasága veszi körül. Az egyik bibornoki kalapot kínál néki, a másik pénzes zacskót ráz előtte, a harmadik testi gyönyörökkel akarja elcsábítani. Igen, ezek azok a kisértők, akikhez odavágja tintatartóját!

A másik győző az *elszánt hit* nagy harczosa, a Biblia és a kard hőse: *Zwingli Ulrik*. Ellene is a Sátán egész zsinagógája támad. Mikor a szóvitákon legyőzi őket, fegyveres erővel törnek reá és hiveire. Fegyverrel is megharcsolja a hit *nemes harczát*. Kardot köt. *Futását* hamar el is végzi (2. Tim. 4, 7.): mindjárt az ütközet elején kileheli több csatát látott s az Isten igazságától hatalmas erővel áthatott lelkét a kappeli síkon. Holttestét az ellenség fölnégyeli s elégeti. De, mint ő maga is megjöven-

dőli, csak testét ölhetik meg, csak porait hamvaszthatják el, diadalmas lelkét nem. Megmarad az ezrek és ezrek lelkében, élénk bizonyosságául annak, hogy *akik Őbenne hisznek, ha meghalnak is, élnek* (Ján. 11, 25.).

A harmadik győző az Isten nagyságától és irgalmának végtelenségétől eltelt *alázatos hit* diadalmas eszköze: *Kálvin* János. Maga is vallást tesz magáról: „Abban, amit az Irás tilt, vagy amit az Irás parancsol, nem ingat meg engem az egész világ megütődése sem.“ Valóban nem tántorodik meg soha: Pál apostollal együtt *azoknak, amelyek előtte vannak, nékik dőlven, czelegyenesen igyekszik* (Fil. 3, 14.) Istentől megszabott útján, bár az a hazátlanságon, a száműzetésen, a küzdelmek álmatlan és könyes éjszakáin vezet is keresztül. A Sátán zsinagógája őellene is föltamad a libertinusok képében. Törékeny testével úgy áll köztük, mint szikla a tenger zajló hullámaiban, mikor fegyveresen törnek reá: „Karjaimat levághatjátok, életemet kiolthatjátok — kiáltja nékik — de arra nem kényszeríthettek, hogy az arra méltatlanoknak az Ur szent testére és vérére emlékeztető jeleket kiszolgáltassam!“ Győzelmesen megvívott sok-sok küzdelmét szemlélve szinte érezzük, mint bizonyosodik be rajta is, hogy *akik az Urban bíznak, erejük megujul* (Ésa 40, 31.). Sohasem a maga akaratát nézi, hanem egyedül Istenét, ezért bár „nincs hely a világon, melytől úgy irtóznék, mint Genftől,“ mégis visszatér azok közé, akiknek könnyebb volt őt száműzni, mint nélkülözni. Sasszemei meglátják Isten egyházának messze távolban küzdő katonáit, szenvedő hőseit is és van vigasztaló szava a könyezők, bátorítása a küzdők, tanácsa a tanácstalanul állók számára. Erőtelen hangja elhallatszik távoli országokba is: ott is diadalt diadalra arat.

A bízó, az elszánt és az alázatos hitnek ezt a három győzedelmes hősét gyönyörűen állítja élénk nagy szobrászművészünknek (Horvai Jánosnak) a genfi reformációi emlékmű pályázatára beküldött hatalmas alkotása. Luther gyermeki bizodalommal néz föl Krisztusra, Zwingli kardjára támaszkodva elszántan néz előre, Kálvin alázatosan meghajlik Krisztus lábainál. Krisztus pedig fölnéz a mennybe: az Atyához . . .

Isten és az ő szent Fia Lelkétől eltelve, ők hárman vívták meg Róma ellenében azt a nagy harcot, amely egészen más ábrázatot adott a világnak és hatalmas szárnyakat adott az emberi fejlődésnek. Krisztus szuverénitását helyreállították: a *szegény* Krisztus *gazdag* földi helytartójának trónját örök időkre megingatták. A külsőségekre temetkezett hitet visszaállították régi tisztaságába: kiszórták Isten házaiból mindazt, ami ellentétben állt az őt *lélekben és igazságban* való imádással. Szabaddá tették az utat a töredelmes szívvel hozzá közelítő gyermekeit megbocsátó szeretettel váró Atyához: eltávolították a szentek sokaságát, akiket sokszor nagyon is gyarló emberekből állított oda a tévhit az Örökkévalóhoz vezető útra, hogy *közbenjáróink* legyenek. Megtanították az emberiséget arra, hogy Isten szolgálata nem az embertársaink fölött való *uralomban*, hanem a nekik való *szolgálatban* áll. Meggyőzték őket arról, hogy nem az az Urnak tetsző élet, ha a föld Istenadta örömeit — a legtöbbször amugy is csak hazug módon — *megtagadjuk*, hanem az, ha a világot Isten erőivel *megszenteljük*.

A győzelem kivívása nem volt könnyű: az ellenség görcsösen védte féltve őrzött hatalmát, vagyonát, uralmát. Előszedte fegyvertárából századokon át jól kipróbált fegyvereit, mozgósította egész hadseregét. Reformátoraink mégis győztek, mert azon az egyetlen örök fundamentumon álltak, *amely vettetett, mely a Jézus Krisztus* (1. Kor. 3, 11.).

Hitünk birodalmának három égbe nyúló csúcsa: Luther, Zwingli, Kálvin. Fejükön az örökkévalóság hófehér égi hava ragyog. Mindhárman mutatják nekünk az utat Krisztushoz és az Egy felé. Ne kutassuk, melyik magasabb, melyik nagyobb? „Egyformák és nagyok ők a Krisztusban: győzedelmeseknél följebbvalók,“ mint nagy szobrászművészünk alkotásán is olvashatjuk. Győzők, sőt győzedelmeseknél is följebbvalók voltak. Így bizonytal feléjük is hangzott annak a szava, *aki tegnap és ma és örökké ugyanaz* (Zsid. 13, 8.), akinek dicsőségéért küzdöttek utolsó leheletükig: *Oszloppá teszlek titeket az én Istenem templomában és fölirom reátok az én Istenem nevét.*

2.

Isten nevétől ragyogó oszloppá tételni az ő templomában: milyen fölséges ígéret! Még annál is fölségesebb, amely az ótestamentom nagy profétájának, Ésaiásnak az ajkán csendül föl: *Akik . . . szeretik azt, amiben gyönyörködöm . . . adok nékik házamban és falaimon belül helyet és . . . örök nevet adok nékik, amely soha el nem vész* (56, 4. 5.).

Hogyan értsük az Isten templomában való oszloppá tételt? Többen többféleképen magyarázták. Egyesek az örökkévalóság templomának, mások az ezeréves birodalomban lévő templom oszlopaít értik ezen. Az az egy bizonyos, hogy szó szerint való értelemben nem vehetjük. Ez ellenkezne az ugyanebben a versben is említett földre szállott *uj* Jerusálemről a Jelenések könyve végén olvasható ama sorokkal: *És templomot nem láttam abban, mert az Ur, a mindenható Isten annak temploma és a Bárány* (21, 22.). Nyilvánvalóan képes értelemben kell tehát vennünk ezt az ígéretet. János apostol lelki szemei előtt megjelenik a görög stílusban épült templom képe. Ennek az oszlopok a legfőbb ékességei. Ezek a templom terhének a hordozói is. Ilyen templomnak látja Isten országát is. Ennek a templomnak az oszlopaivá teszi a Bárány a győzedelmeskedőket.

Ezeken az oszlopokon ott ragyog az Isten neve. Maga az *Első* és *Utolsó* írta föl reájuk az Isten nevét. Ez a név teszi az oszlopokat olyan ragyogókká. A név fölírása az Örökkévalóval való közösséget, a vele való legszentebb eggyéforradást jelenti.

Idővel az oszlopok száma egyre gyarapodott azokkal, akik a kísértések, a Sátánnal való viaskodások közepette győzedelmesek maradtak; akik hűségesen megállották helyüket, ha életükkel kellett is megpecsételniök hűségüket; akik nemcsak hogy nem tagadták meg Isten beszédét, de bizonysgot is tettek arról sokak előtt; akiknek a fején nem halványult el szent örökségünk: az örök élet koronája. Ezek is bevonultak Isten templomába; odasorakoztak a többi oszlopok mellé. Egy Jusztin mártir, egy Krizosztó-

musz, egy Asszisi Ferencz: mind-mind oszlopokká lettek az Isten templomában. Ilyen oszlopokká lettek mártir-halált halt előreformátoraink: Szavonarola, Husz János. Ilyen Isten nevéől ragyogó oszlopok lettek nagy reformátoraink: Luther, Zwingli, Kálvin.

A római egyházban az idők folyamán félremagyarázták az oszloppátétel felséges ígérétét: azt vélték, hogy ama *Szent* és *Igaz* nem önmagának tartotta fönn annak a megállapítását, kit méltat az oszloppá tételre, hanem mi, gyarló emberek is megállapíthatjuk, kit illet meg ez a méltóság. Ezeket azután az Örökkévalóhoz közeljáró imádásszerű tiszteletben kezdték részesíteni, sőt megtették őket *közbenjárókul* Isten és az emberek közt. Az egyedül Istent megillető magasabb tisztelet még a Fiutól kiválasztott oszlopokat sem illeti meg. Mert mik az oszlopok? Csak a templom terhének hordozói. S mi a templom? Csak Isten imádásának helye. Az oszlopokat és magát a templomot is megcsodálhatjuk, de imádásszerű tisztelet sem az oszlopoknak, sem a templomnak nem jár, egyedül az Örökkévalónak!

Maguk a reformátorok tiltakoznának a leghevesebben, ha valaki *közbenjárókul* állítaná őket elének, amint a római egyház teszi a maga szentjeivel. Nem közbenjárók, nem *útak* ők, csak *útmutatók*; mert csak egy a mi közbenjárónk, egy a mi útunk, aki önmagáról mondotta: *En vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, hanemha én általam* (Ján. 14, 6.). Érezték mindannyian, hogy *Annak növekednie kell, nekik pedig alászállaniok* (Ján. 3, 30.). Hittek öbenne s beteljesedett rajtuk is az Írás szava: *élő viznek folyamai ömlöttek az ő belsejükből is* (Ján. 7, 38.). Mint Krisztusba oltott szőlőtők tudták, hogy *nélküle semmit sem cselekedhetnek* (Ján. 15, 5.), vele pedig mindeneket diadalmasan megcselekedhetnek. Tudták, hogy Isten kegyelme választotta ki, hívta el őket *a sötétségből az ő csodálatos világosságára* (1. Pét. 2, 9.) és szentelte meg őket, hogy oszlopok legyenek az ő templomában. Sohasem feledték el, hogy csak eszközök: törékeny, gyöngé eszközök, akik azonban erősekké, sziklaszilárdakká lettek Isten kezében.

Ezért Pállal együtt hirdették ők is, hogy *sem aki plántál nem valami, sem aki öntöz; hanem a növekedést adó Isten* (1. Kor. 3, 7.). „Egyedül Istené a dicsőség!“ zúg föl a mi Kálvinunk lelke mélyéből a kiáltás és százszorosan, ezerszeresen kél a visszhang a holland *koldusok*, az angol *zarándok atyák*, a francia *hugenetták*, a magyar *gályarabok* ajkairól: Egyedül Istené a dicsőség!

Mikor reformátorokról emlékezünk és buzgó hálaadással borulunk le az őket hozzánk küldő Atya előtt, meg kell emlékeznünk azokról a többi oszlopkról is, akik szenvedések, megpróbáltatások tüzén keresztül követték őket a boldog bizonyosság felé. Meg kell emlékeznünk azokról is, akik inkább választották a koldusbotot, a házatlanságot, avagy a kardot, a börtönt, a gályát, a halált, semhogy megtagadják a megismert igazságot és annak örök kuffejét.

A mi eleink is hányszor elmondhatták a több százados hol fegyveres, hol néma üldözések hosszú éjszakáján: *Mindenütt nyomorgattatunk, de meg nem szorítottunk; kétségkedünk, de nem esünk kétségbe; üldöztetünk, de el nem hagyatunk; tiportatunk, de el nem veszünk* (2. Kor. 4, 8. 9.). Tudták, hogy *amiket most szenvedünk, nem hasonlíthatók ahhoz a dicsőséghez, mely nekünk megjelentetik* (Róm. 8, 18.); tudták, hogy *ha vele együtt meghaltunk, vele együtt fogunk élni is; ha tűrünk, vele együtt fogunk uralkodni is* (2. Tim. 2, 11, 12.), ezért ők is *testükben hordozták mindenkor az Ur Jézus halálát s így az ő élete is látható lett testükben* (2. Kor. 4, 10.). Ezek emlékezetét is idézzük föl ma. Oszlopok lettek ők is a mi Istenünk templóiban s az *Első és Utolsó* fölírtá öreájuk is a mi Istenünk nevét.

*

Reformátorainkról és hitvalló eleinkről emlékezvén, tekintetünk önkéntelenül is a reménytelennek, vígasztalan-nak látszó jelenre esik. Tekintetünket elfátyolozza még az immár negyedik éve dúló nagy vérzivatar. De így is láthatjuk a szomorú valóságot. Az Isten temploma ma is áll még, de az emberek jórésze azon kívül keresi boldog-

ságát. Nem kell nekik e templom, mert érzik, hogy ebbe csak azok léphetnek be, akik vallják, hogy aki köztünk első akar lenni, annak mindenek szolgájává kell lennie s aki ide belép, annak kötelezettséget kell vállalnia a mások terhének hordozására: ők pedig nem *szolgálni*, hanem *uralkodni* akarnak, nem *mások* terhét akarják hordozni, hanem inkább a *maguk* terhét is másokra akarják rakni!

A Sátán lett megint urrá a lelkek milliói fölött. Elbizakodottságukban nem akarnak Istenről, lélekről, túlvilágról hallani. Egyedül önmagukat istenítik, az anyagot imádják és a jelennek akarnak élni. Egyedül fogyatékos tudományukban bíznak. Evangéliomukká az önzést, a haszonlesést teszik. A „szent“-nek elkeresztelt önzés lett urrá mind a nemzetek, mind az egyes emberek közt. Mint az apostol mondja: *mindenki a maga hasznát keresi, nem a Krisztus Jézusét* (Fil. 2, 21.). A Sátán zsinagógája egyre bővül. Mind többen és többen sereglenek belé. S az eredmény? Százerek és milliók kiomló vére a harczmezőkön, idehaza pedig százerek és milliók erkölcsi, meg anyagi romlásba dőlése.

Ezekben a kísértésekkel telistele időkben sok oszlop dől ki, de több új oszlop is támad Isten templomában. Mi is választás előtt állunk: oszlopok akarunk-e lenni, avagy a törmelékek közé akarunk-e temetkezni? Körülötünk is zúg a kísértők szava. A reformáció mai négyszázados örömnünnepén kiáltuk mi is oda nekik a filadelfiabeliékkal, reformátorainkkal és eleinkkel együtt: Nem tagadjuk meg mi sem a mi Istenünk nevét, megtartjuk mi is az ő beszédét és a föld minden kincséért sem adjuk mi sem cserébe a számunkra is eltett örök élet koronáját! Ha így tudunk kiáltani és — ami még főbb — így is tudunk élni: a fegyverek zajában is elnyerjük az ő békeességét, *amelyet nem úgy ad, mint a világ adja* (Ján. 14, 27.) és mint győzők, oszlopok, ragyogó oszlopok leszünk mi is az Isten templomában!

Amen.

DR. KOVÁTS ISTVÁN.

MEGLÁSSUK, HOGY EL NE ESSÜNK.

— A reformáció négyszáz éves emlékünnepe. —

1. Kor. 10, 12.

Azért aki azt hiszi, hogy áll, meglássa, hogy el ne essék.

Aki megállani tud: annak föl is kellett kelnie.

Igy kelt föl Jákób, habár sántítva is, az Isten angyalával való győzelmes tusakodás után (1. Móz. 32, 31.). Így kelt föl a gutaütött a Jézus *kelj föl!* szavára (Luk. 5, 25.). Így kelt föl a Bethesda tavánál a 38 év óta beteg, Jézus e szavára: *Kelj föl . . . és járj!* (Ján. 5, 9.) Így kelt föl koporsójából a naini özvegy fia a Jézus szavára: *Ifju, néked mondom, kelj föl!* (Luk. 7, 14.) Így kelt föl és jött ki a sirboltból Lázár a Jézus szavára: *Lázár jöjj ki!* (Ján. 11, 44.) Így kelt föl Jézus a halálból és így állott meg a koporsók fölött. Így keltek föl, így állottak elő az apostolok az első pünköstkor, miután a szent Lélek kitölteték reájuk; így szóltak; így mentek el az egész föld kerektségén hirdetni az evangéliomot. Így kelt föl Pál apostol az Ur Jézus szolgálatára, miután ott a damaskusi országúton az égi fény földre sujtotta, a mennyei szózat megtérítette (Csel. 9, 8.).

Igy kelnek föl és állanak meg határainkon, a lövészárkok tűzesőjében, hazát védő hős katonáink.

Lelki értelemben is így van ez.

Ily értelemben mondja szent énekünk: Keljünk föl a bűn halálából; akik még abban heverünk; sőt gyarlóságunk mély álmából, Uram! költs fel, arra kérünk (21. dics. 3. v.).

Aki meg akar állni: annak föl kell kelnie. És a fölkelés mindig változást jelent.

Ilyen fölkelés: nagy változás volt az emberiség életében a reformáció is; az a világot átalakító esemény, melyre oly sokszor és büszkén hivatkozunk; melynek ez évben négyszázadik évfordulóját ünnepeljük.

A fölkelésnek is csak úgy van értelme, ha az, aki fölkel, meg is tud állni. A kis gyermek fölkel; lábai gyengék, visszaesik, megütközik, rosszabbul van dolga, mint amíg föl nem kelt. A lábbadozó beteg fölkel; szédül, nem bírja magát, visszaesik, rendszerint rosszabbul lesz, mint előbb volt; mert a testi betegségben is — mint a lelkiekben — a visszaesés nagyon sokszor a halállal egyenlő.

Tehát megállni, erősen állni: nem könnyű dolog. Megáll örökké az Isten ígéje. Megáll mindörökké az Urnak irgalma. Megáll az örökkévaló Istennek minden dolga és szándéka. Megállanak a hitvallók, vértanúk: hitük erős köszikláján. Megállták helyüket, akik az Ur Jézussal voltak; kiknek az Ur volt erős váruk minden veszedelemben.

Aki meg akar állni, annak egy nagy veszélyt kell legyőznie. Van rá eset ugyanis, hogy valaki azt hiszi magáról: erősen áll; holott csak nem veszi észre, nem látja meg, hogy ingadozik; még néhány pillanat és elesik. Azért intette Pál apostol a korinthusi gyülekezetet: *Aki azt hiszi, hogy áll, meglássa, hogy el ne essék.*

Az Istennek gyülekezete mindenkor emberekből állott. Az emberek mindenkor ezerféle kísértésnek voltak kitéve. Sőt mennél jobb, mennél erősebb valaki: annál nagyobbak és erősebbek a kísértések. Az Üdvözítő Isten-ember volt; kísértő szenvedései is legnagyobbak voltak.

A korinthusi gyülekezet, melyhez Istennek emez intése az apostol által először szólt, nagyon körül volt véve minden kísértő eszközzel. A pogány görög világ tet-szetős, bűnöket bálványozó szertartásairól nagyon nehéz volt áttérni az Istennek lélekben és igazságban imádásához, a Názáretinek önmehtagadást, alázatosságot, bünbánatot, tiszta testi és lelki életet kívánó vallásához. Sokan voltak, kik azt hitték, megállhatnak a Krisztus mellett ugyanis, ha követőinek vallják magukat, de élnek pogány módra. Egy részük szépen meg akarta tovább tartani a pogány bűnöket, élni akart tovább a paráznaságban. Más

részük a világhíres görög bölcsekedésben akarta megtalálni tovább is az élet nagy kérdéseinek megoldását. Az Ur Jézus Krisztust akarták némelyek kísérteni; vagyis tanításait a pogány bölcsekedés fogásaival próbára tenni, czáfolni, tagadni, kétségbe vonni. Másoknak nehéz volt a Krisztussal tünni, szenvedni: azért istentelen zúgolódással tették magukat méltatlanná a hívők társaságához. Nem akarták megérteni, miért van ideig-óráig ezen a világon több szenvedése annak, ki a Krisztusnak hű követője, mint annak, ki csak a léha világot imádja. Nem akarták belátni, hogy nem lehet valaki parázna és Krisztus hive; földhöz ragadt és áldozatos szívű, világot bálványozó és Istent imádó; lelkében nem adhat szállást a Sátánnak is, Krisztusnak is.

Ime, akik azt hitték: állnak, holott elestek!

A reformációban is tulajdonképen Istennek egy nagy figyelmeztetése szólott a Krisztus követésére hivatott, de keresztyénnek csak nevezett világhoz: *Aki azt hiszi, hogy áll, meglássa, hogy el ne essék.*

Emberek kezében elromlik a legszentebb dolog is; hacsak nem szabályozza, erősíti, élteti az Istennek törvénye; épségben nem tartja e világnak sója: az Isten igéje.

Hasztalan szóltak az előreformátorok; hiába bánkódtak a jobb lelkek: el kellett hallgatniok; vagy a máglyatűz folytatta el utolsó profétai szavukat. A pogány világ szelleme kevély, lenéző vitára szállt a Krisztus szellemével és olyan könnyű volt behódolni a világnak, megfélelkezni a Krisztusról. — Ti érthető, egyszerű, lélekben és igazságban való istentiszteletet kívántok? Hát nem elég, nem jó nektek a sok szép fényes templom, pompás ruhák, látványos ceremóniák? — Ti még a jó példaadást, tiszta, erényes életet emlegetitek? Hát nem jobb, nem okosabb, ha mi sem vagyunk fából, de legalább hozzátok sem vagyunk fösvények a bűnbocsátó levelek irányában? — Két sákramentomot akartok csupán és egyszerűen úgy, amint Krisztus elrendelte? Hát nem bükezübbek vagyunk mi, akik hetet rendeltünk? — Szünetlenül a szentírást, Krisztus és az apostolok tanításait követelitek? Hát nem jó a fülbegyónás és egyéb kegyszerek, amiket mi nyuj-

tunk; nem elég jó, amiket szent barátok írtak, zsinatok egyedül üdvözítő gyanánt megállapítottak? — Nem talál lelketek megnyugvást a sivár világban? A megigazulás útjait keresitek? Hát nincs elég kolostor? Vonuljatok azokba, félre a világtól; éljetez kegyes életet a remeteségben. De ne akarjátok javítani a világot; ne akarjátok a krisztusi életet ráerőszakolni, mikor a világnak a maga útja tetszik és azzal szépen meg is van elégedve. — Lelketek megnyugvást, vigasztalást, békességet, életcélt, vezércsillagot keres? Ott van a pogány világ költészete, írásai, művészete, bölcselkedése: merüljetez el azokban; ott vannak híres könyvtáraink, művészeink, tudósaink: azokat olvassátok, hallgassátok, azokban gyönyörködjék lelketek. — A krisztusi egyszerűséget, alázatosságot, apostoli buzgóságot hajszoljátok? Hát nem jobb a fény, gazdagság, hatalom, befolyás? Nem jobban örülhettek ennek? Nem vagytok megelégedve az egyedül üdvözítő anyaszentegyházzal? Mikor volt fényesebb? Hatalmasabb? Országok sorsát intézzük. Háborukat mi indítunk és szüntetünk meg. Császároknak parancsolunk. Fejedelmeket, császárokat teszünk és elkergetünk . . .

Ime, akik azt hitték: állanak; holott elestek!

És Istennek hatalma közbeszólt a reformáció által. És mégis igazuk lett a vértanuknak, hitvallóknak. Még el sem hamvadtak a máglyatüzek: már hangzanak a wittenbergi vártemplom ajtaján Luther kalapácsütései, amint 95 tételét kiszögezi.

Luther, Zwingli, Kálvin, a három nagy reformátor, a többiek nem nagy, de hű seregével: új élet és világosság gyönyörű vidékeit tárták föl a lelkek előtt a Krisztus és az apostolok tanításai, példája, Isten ígéje nyomán. Terjed a Jézus ismerete. „Öregbül a hivek serege. Mert az Ur megáldja és őrzi.“ Üldözések el nem veszthetik. Mint az első keresztyének: szenvedésben, halálban, hiven kitartanak; „mint a Sion hegye, megállnak, nem ingadoznak.“ Protésztańs országok, birodalmak alakulnak. Isten ígéje hirdettetik és terjesztetik. A hitélet fölvirágzik. A hitbuzgóság csodákat művel. Az Istenben való életnek csodás mélységei és magasságai tünedeznek elő.

Ime, akik föl tudtak kelni és meg is tudtak állani!

A reformáció négyszáz éves emlékünnepe nagyon könnyen eshetünk abba a hibába, hogy mindig csak másokról beszélünk. Mindig csak a más korszakok bűneit; vagy dicsőséges tetteit emlegetjük. Nem érünk célzt, ha csupán a mások hibáit korholjuk, legfőlebb még az ősök hitével dicsekszünk. Ez a négyszázados megemlékezés sem dicsekvésnek, hanem számoltatásnak, számonkérésnek ünnepe. *Meglássuk azért mimagunk is, hogy el ne esünk, mikor azt hisszük: erősen állunk.*

Állunk-e valósággal? Vagy csak magunk hisszük, hogy állunk, de tulajdonképen elesünk?

Álljuk-e a nagy megpróbáltatások tüzét; vagy elsöpör az idők forrása?

Református nevezetükre még ma is elég sokan büszkeséggel gondolnak. És ha igazi reformátusnak lenni anynyiból állana, hogy büszkén viseljük a református elnevezést: nem volna ok semmi panaszra; vagy legalább is csekély jogos panaszt lehetne tennünk.

De milyen református keresztyén élet az, mely egész nyugodtan hódol a világ minden pogány bűnei előtt? Utazni a Krisztus hajójában. De együtt utazni a kedvencz bűnökkel. Hisz' nem baj az, ha valaki éli világát. Életnek nevezhető-e a bűnös élet? Nem kell annyira élére állítani a kérdéseket . . . Mit sem törődés a hit fundamentomaival. Nem ismerése az alapvető hitbeli igazságoknak. Mintha azok csak a multak lomtárába valók volnának. A teljes járatlanság és érzéketlenség nem veszi észre, hogy hitünk nagy kérdései: az életnek legjelentősebb kérdései. Ezek helyett mohó kapkodás a hamis jelszavak, értéktelen, divatos eszmék után. Hiábavaló erőlködés a hitnek a bölcselkedéssel, tudománnyal, pusztá erkölcsiséggel pótolására. Isten igéjének nem ismerése, iránta teljes tompa érzéketlenség, istentisztelet, urvacsorával való élés elhanyagolása. Hálaadás nélkül való, imádságtalan élet; melyen ha végigtekintünk: a sivár, száraz, hétszükesztendőök jutnak eszünkbe. Az ilyen életből teljesen hiányzik a Krisztus önfeláldozó szeretete, alázatos, szelid magaviselete, Isten előtt való megalázkodás, az emberi gyarlóságnak, az isteni kegyelem-

nek háládatos érzése. Hol van az igazi hitélet, melyre reformátoraink és eleink újra eljutottak? Élet-e az és református keresztyén élet-e, mely református voltát semmi egyébbel nem tudná igazolni, mint keresztlevelével, vagy egyházi adókönyvével és ennek hátralék rovatával? Ilyen élet lett volna a mi mennyei Atyánk isteni célja velünk? Nem; akkor nem küldte volna el szent Fiát és az apostolokat; ezért nem küldte volna el a reformátorokat!

Mi volt a reformátorok föllépésének tulajdonképen a célja? A helytelen és tudatlan felelet azt mondja rá: elszakadás a római pápaságtól. Nem így van. A reformátorok föllépésének valódi célja volt: visszatérés, visszavezetés az Ur Jézus Krisztushoz! A római pápaságtól elszakadás csak mellékkövetkezménye volt a Krisztushoz visszatérésnek; azért, mert a két dolog — t. i. a pápaság és a Krisztus tanítása — együtt meg nem állhat.

Minekünk is a Krisztushoz való visszatérést kell református voltunk legfőbb céljának és értelmének, legnagyobb értékének tartanunk. És nemcsak az a föladat vár ránk, hogy erősen megálljunk a hitéletnek azon a magaslatán, melyre reformátoraink ezelőtt négyszáz esztendővel a hiveket elvezették; hanem, hogy hitéletünket folyton erősítsük, növeljük, terjesszük, mélyebbé tegyük. A reformáció folytonos fejlődést föltételez. Reformátoraink nem tekintették munkájokat örökre bevégezettnek; hanem vallották, hogy az egyház, a Krisztus követőinek társasága folyton tartozik önmagát reformálni, vagyis fejlődnie, haladnia kell a legtökéletesebb cél felé. A cél: mennél tökéletesebben élni az Istenben való életet. Az Isten is folyton munkálkodván, az ő világát folyton vezeti a mennél nagyobb tökéletesség szent célja felé, még akkor is, mikor mi az ellenkezőt gondolnók.

Tehát, hogy megállhassunk és el ne essünk, ahoz az erőt Istentől, Jézus által fogjuk megnyerni. Nem hiába és nem véletlenségből történt az, hogy reformátoraink egyenesen a Krisztushoz vezették vissza az éhező és szomjuhozó lelkeket. Ő nyújtja minékünk az életnek kenyerét: evangéliomát; igéjében megismerteti a mennyei Atya törvényét és akaratát; tőle megértjük az Isten akaratában rejlő

mély bölcseséget és jóságot. Az imádkozásban, türelemben, jóságban, bizalomban őt mennél inkább követni igyekezünk: és azon vesszük észre magunkat, hogy nem vagyunk többé azok a szürke, bizonytalan, ingadozó, csüggeteg, hitetlen, üres lelkek, akik előbb voltunk. Megteljesedünk és mindjobban erősödünk a hit és szent Lélek által.

Milyen más, szebb lesz az élet így Krisztussal, mint őtőle idegenül, mintegy elvadulva.

Ne mondjuk, hogy minket Üdvözítőnk erre nem képesít: elődeinket sokkal nagyobb akadályok ellenére vezette ő magához a reformáció által; nem a képesség hiányzik, csak egyedül az akarat.

Az akarat? és mi nem akarnánk-e megállani erősen, mint megállottak egykor a hivek és igazak? És mi nem akarnánk-e majd egykor megállani szemtől-szembe a mi édes Üdvözítőnk áldó, békességet, boldogságot ajándékozó tekintete előtt?

Amen.

SZÜCS JÓZSEF.

NE SZABJÁTKOZD MEG MAGATOKAT E VILÁGHOZ.

— Reformáció ünnepén. —

Róm. 12, 2.

Nincs veszedelmesebb dolog, mint ha az igaz eszmét hamis és ferde formába öltöztetjük. Mert az igazságot vagy hamisan fogadjuk el, vagy megtagadjuk (Lassale). Az igazságnak ezt a tragédiáját a keresztyénség sem kerülte el. Krisztusnak nem az volt a célja, hogy csak egy új egyházat alapítson, amely új hitért, új szokások által biztosítja a földnek az eget. Ezért nem kell szenvedni és életet föláldozni; ezért nagy ár lett volna a keresztség. Új életet akart teremteni a földön; új életet, amelyről elmondhatjuk dicséretünk szavaival: „Érzem, hogy az örök élet már e földön az enyém lett.“ Az új élet azonban sok emberi kicsinyesség és gyarlóság föláldozását kívánta, amelyekhez a gyermekkorukból ki nem nőtt felnőttek ép' úgy ragaszkodtak, mint a gyermek ragaszkodik elnyűtt játékszereihez. Nem tudták értékelni a nyereséget, amelyet ez áldozattal nyertek volna. Megkeresztelkedtek tehát, de elméjük nem változott el; keresztyénekké lettek szertartásaikban, pogányok maradtak szokásaikban, új név alatt régi életüket élték. Magukat a világhoz szabták, magukhoz szabták a vallást, megalakították a világi egyházat, amelyet az jellemez, hogy Isten nevét hordozza ajkán, talán sokat is emlegeti, de nem vizsgálja, hogy mi az ő jó, kedves és tökéletes akarata.

Igy indult el az egyház a hamis formába öltöztetett igazság útján, hogy tévedéseken, pusztuláson, a világ szenvedésén keresztül megtalálja a tiszta igazságot; mint ahogy a mesék hőse útnak indul, hogy bolyongások

és próbák után föltalálja elvesztett kincsét, amelyre nem vigyázott féltő gonddal.

A meg nem újult elme átkot mondott a világra; nem az emberek tökéletlenül berendezett, nagyszerűnek hirdetett és mozdíthatatlannak hitt világára, hanem Isten világra: a millió virággal kihimzett mezőkre, amelyek királyi lakomára hivatgatják a tarka pillangókat; a jókedvű madaraknak meséket suttogó, álmodozó erdőkre; a mély vizek smaragd tükrére, amelyben mosolyogva szemléli arany és ezüst ékszereit az égbolt; a felséges hegyekre, amelyek deres fejüket felhőkbe takarják; mindenre, ami szép és gyönyörüséget nyújt . . . erre az Isten dicsőségére írt szép költeményre. Komor tekintetű, sivár lelkű emberek vonulnak félre kietlen sivatagokba, naptól-levegőtől elzárt kőostorokba, hogy harcoljanak Isten rendelése ellen, amely az embernek adta az életet s annak minden szépségét; hogy életük helyett szavakkal szolgálják őt. Mindaz a sok indulat, amelyet a lemondás és sanyargatás nem elnyomott, hanem összegyűjtött, gyűlölködéssé sűrűsödik bennük, fölveszi a *hitbuzgóság* nevet, s a szeretet egyházát e világhoz alakítja, amelyben erény a gyűlölet. Gyűlöletük lobogásától máglyák fognak tüzet, amelyen ezren pusztulnak el amaz *i* betű miatt, amely gyarló bölcselkedésük szerint el nem veszhet. Ez az *i* szent volt előttük; habozás nélkül föláldozták tehát nem — Krisztus példája szerint — magukat, hanem embertársaikat. Óh, nem magukért, hanem a lélek üdvösségére, mint a farizeusok is Jézust Isten dicsőségére áldozták föl. Ime az egyház, amely nem vizsgálta, hogy mi az Istennek jó, kedves és tökéletes akarata!

Lelohadt a máglyák lángja; apró mécsek gyuladtak ki a templomokban. A mécskekből áradt a fény, a mécskek körül nőtt a fény. Ragyogó arany, csillogó ezüst, hófehér márvány, művészek vésője, ecsetje ékesítette az Isten házát, hogy szebb legyen a királyok Királyának háza, mint a föld urainak palotája. Aki jászolban született, így szólt: úgy ragyogjon életetek, hogy amiatt Istent dicsérjék az emberek. Palotákban született hirdetői ezt tanították: úgy fényeskedjenek templomaitok, hogy a történetírók majdan

dicsérhessék azokat, akik építették. Pompa ragyogott az épületeken, ragyogás pompázott az épületekben. Elragadó volt a zengő ércz és pengő czimbalom szava, amely Istent tisztelte. Boldog volt a meg nem újult elme, hogy ily mennyei módon tisztelheti őt. Boldog volt, hogy ilyen kevésért az örök üdvösséget remélheti. A világhoz szabta Istenét is, mintha kedvét találná az üres fényben és hideg pompában, mint a föld hatalmasságai, akik a magasságban is csak gyarló emberek. Azt hitte, hogy ami neki jó, kedves és tökéletes, az az Isten akarata. Nem is vizsgálja tehát Isten akaratát, hanem helyettesíti a magáéval. Az ököljoghoz, a pogány kornak ehhez az átkozott örökségéhez bibliai idézetet keres és megkereszteli. Össze vegyíti a tüzet a vízzel, a pogány harciasságot a keresztyén hittel, megteremti a lovagságot. Erőszak, vérontás, pusztítás a szeretet vallásának kiegészítő részei lesznek. A templomokból ájtatos vérszomjúsággal és kincsvágygyal hadak kelnek útra; ruhájukon annak keresztje van, aki a kereszt előtt mondotta: tedd el a kardod, mert aki fegyvert fog, fegyver által vész el. Előttük rémület, nyomukban romok, üszök, holt tetemek. De ajkukon mindenütt zeng a kiáltás: „Isten úgy akarja!” s a kegyetlen harczok után véres kézzel, véres ruhával sietnek imádkozni a kegyelem Istenéhez, aki még a bakok és tulkok vérében sem gyönyörködik. Ez a meg nem újult elme nem is sejtette, hogy mi az Istennek jó, kedves és tökéletes akarata!

Az egyház most már teljes szívvel-lélekkel e világhoz szabja magát. A szellem az anyag uralma alá kerül. Hirdeti az egyház a földiek megvetését, de gyűjti a vagyont. A világ kincseit mutogató Sátánt így űzi el: távozz tőlem Sátán, de a kincseidet hagyd itt. Lehet, hogy önzetlenségéből teszi ezt: híveit megtanítja megszerezni az értékes kincseket, amelyeket moly és rozsdá nem emésztenek meg, tolvajok el nem lophatnak; ő maga megelégszik hitvány földi kincsekkel. A világi egyház élére ebből a világból való emberek kerülnek. Úgyes diplomaták, kitűnő uralkodók, nagyok a világtörténelemben, de kicsinyek, semmik az Isten országában, ahol a legkisebb is nagyobb náluk. E történelmi nagyságok és keresztyén semmisségek

a hatalomra törnek. Ugy mondják, hogy nem a hatalmat szeretik, hanem Istent. Őérte kell az egyház szolgáinak lemondani a szolgálatról. Őérte kell harczra kelniök az egyházi főknek a világi főkkel, majd egymással, amely harczokban a legszelidebb fegyvert akkor forgatják, amikor átkozódnak. Sokszor halljuk a csodálkozó kérdést: miért nem alakította át a világot az egyház, mikor a kezében volt vas és arany? Mert a világ alakította át azt! Átalakult . . . Az egyházi szolgák uralkodnak; a szerzetesek élvezetekkel sanyargatják magukat; a nép ül a sötétségben s csak az örök világosság marad meg számára; az igaz hit babonává lesz; a jámborság fegyvert forgat; a „tisztá erkölcs“ pénzen vásárolható; a társadalom ezer sebből vérzik s a visszaélések a sebeket nap-nap után nagyobítják, szaporítják.

Gyümölcszeiben láttuk a fát. Mindezek a meg nem újult elméjű emberek cselekedetei voltak és nem Isten jó, kedves és tökéletes akarata.

Azonban ezt gondolni bűn volt; kimondani halálos véték. A tudás fája fölött szigorú ítélet lebegett: aki azt illeti, halálnak halálával hal meg. Akik nem hittek és szólottak, hanem vizsgálódtak és szólottak, akik a hatalomnál és az imádott tekintélynél jobban tisztelték a megismert igazságot, akik az egyházra alkalmazták Jézus szavait: *Uram! Uram! nem a te nevedben profétáltunk-e és nem a te nevedben üztünk-e ördögöket és nem cselekedtünk-e sok hatalmas dolgot a te nevedben?* (Máté 7, 22.) ezek, akik vakmerők voltak Jézust követni és nem elégedtek meg azzal, hogy róla beszéltek, követték őt sorsában is. Bitófán hal meg Bresciai Arnold; Vald Péternek menekülnie kell szülőföldjéről; Wiclif Jánosnak fölösött holttestét égeti meg az egyház; Savanarola Jeromos, Husz János utolsó sóhajtása máglyák füstjével keveredik. Az egyház meleg, *forró* szeretetét hasonlóképen érzik követőik is. Az inkvizíció, az egyház hadserege, amelynek ép' úgy hivatása a vallási ellenfelek leverése, mint a műveltebb kor hadseregeinek a nemzeti ellenfelek öldöklése, tüzzel-vassal czáfolja meg hitüket, kipusztítja őket olyan kegyetlenkedéssel, amilyennel talán csak a mai mű-

veltebb kor kegyetlenségei vetekedhetnek. Az egyház elért a tévedés útjának végére, betetőzte magának a világhoz való alakítását; az igazságot hamisan fogadta el, azután megtagadta, végül megtiltotta még az igazság keresését is.

Lehetetlen megdöbbenő csodálkozással nem tekinteni arra az egyszerű barátira, akinek nagy volt a hite s talán még nagyobb a bátorsága. Aki ezek után előáll és nehezen megérthető, egyszerű igazságokat mond a világnak. Elmétek megújulása által vizsgáljátok meg, hogy mi az Isten jó, kedves és tökéletes akarata s aszerint mindenben újuljatok meg. Ujítsátok meg a vallást: eddig uralkodni akart és szolga lett; többé ne szolgálja egyesek és tömegek érdekeit, akkor a világot mozgó erővé lesz. Ujítsátok meg vallásosságtokat, amely eddig sohajtozó kegyeskedés, vagy hivalkodó jócselekvés volt: élteteket állítsátok Istennek kedves áldozatul. Ujítsátok meg földi szervezeteiteket, államaitok és ezek kisebb részeit, szóval az egész emberi világ berendezését: ezek eddig komolykodva hirdették az erényt, de komolyan csak a hatalom érdekeit vették. Ujítsátok meg lelketek világát, *eszméljete*k, mint az Üdvözítő hirdette! Ne féljete, ne legyetek gyávák megvizsgálni mindent, a kicsit, de a nagyot is és elhagyni, elvetni mindent, csak azt tartani meg, ami jó!

Lehetetlen nem érezni a reformáció súlyát, jelentőségét. Nem új hit, hanem a világba eltemetett igazság föl-támadása; nem a hittételek kevesbedése vagy szaporodása, nem a szertartások külsejének megváltoztatása, hanem az elmének, a gondolkodásnak megújulása, egy megváltozott világ hajnalhasadása. Tisztító vihar, amely fölragadja a legnehezebben mozdulót, a változhatatlannak tetszőt, az egyházat s azután vihet magával mindent a tökéletesség felé. Győzelem a céltévesztett emberiségen, amely meglátta, hogy magát e világhoz szabta.

Elértük a célt? Nézzük gyümölcseiben a négyszáz éves fát! Nézzük a márt! Talán nem is a ma ez; a múlt jött fel kísérteni. Itt van az ó-kor, amely nem ismeri a szeretet nagy parancsát, nem még az ótestamentomi törvény szavát sem: ne ölj! csak a gyarló bosszúállást is-

meri: *törést törésért, szemet szemért, fogat fogért* (3. Móz. 24, 20.). Föltámadt az ököljog kora, amely azt hiszi, hogy ahol az erő, ott az igazság. Kisért az inkvizíció kora, amely hirdeti, hogy a cél szentesíti a gonosz eszközöket. Ujraéledt a machiavellizmus kora, amelynek ez a bölcsesége: ami bűn a kicsinyben, szent magasztosság a hatalomban; ami büntetendő az egyesben, dicső erény a közösségben. Uralkodik a középkori tekintély kora, amely vakon esküszik hatalmasai szavára, parancsukra gondolkodás nélkül pusztít és pusztúl s „feszítsd meg“-et kiált az Isten akaratát vizsgálókra, mert tekintélyük nincs. Nem hallatszik-e az ellenfélre Isten büntetését kérő átok szava, amely kedvesebb, mint a megértésé és a szereteté? Nem látjuk-e, hogy az arany éhsége éhségbe, nyomorba, pusztulásba dönti a világot? Az emberiség sebeit nagyobbitja a nyiltan bevallott, vagy az önzetlenségnek hirdetett „szent önzés,“ pedig elég nagyok voltak eddig is. Ezek volnának a reformáció gyümölcsei? Ez volna Isten jó, kedves és tökéletes akarata? Óh nem. Ezek az emberek cselekedetei, akik nem értették meg a reformációt sem; azoké, akiknek elméje nem újult meg; azoké, akik nem is sejtik, hogy mi az Istennek jó, kedves és tökéletes akarata, vagy ha sejtik, csak az imádkozásban mondják: *legyen meg a te akaratod!*

Ez a ma igazolja a reformációt! A reformációt, amely nem azt mondotta, hogy egyszer kell reformálni, hanem hogy szüntelenül kell reformálni még az egyházat is. Ez az ember törekvése Isten felé s valahányszor az emberek a világhoz szabják, valahányszor az emberek előbbre jutnak törekvésükben, meg kell újulnia. Újból reformálni kell. Az igazságot kereső hős útvesztőre jutott; a megpróbáltatások siettetik, hogy más úton induljon az igazság felé. Meg kell újulniok az elméknek, amelyeket lenyügöztek a földön csúszó, e világhoz szabott, értéktelen gondolatok. El kell hagyniok vakmerőségüket, vagy tehetlenségüket, amellyel Istenről faragott képet csináltak maguknak céljaik szerint. Meg kell újulnia az egyháznak; meg kell látnia, hogy nem tölti be célját azzal, hogy van, ha elnézi, vagy éppen szentesíti e világ kárhozatos tévedéseit;

hanem azzal tölti be, ha vizsgálja, keresi, kutatja elfogulatlanul, nemes törekvéssel, mint keresi a tudós a valóságot, Isten jó, kedves és tökéletes akaratát és hirdeti alkalmas, de alkalmatlan időben is. Föl kell használnia megmérhetetlen erejét, amely kihasználatlanul hever benne, mint a természetnek annyi sok ereje. Változniok kell a földi szervezeteknek; nem lehetnek többé a farizeusok örökösei; amit egyik kézzel építenek, nem ronthatják a másikkal; amit hirdettetnek, meg is kell valósítaniok. Meg kell újulnia e háromnak: egyesnek, egyháznak, világi szervezeteknek. Nem külön, nem egyiknek a másik után, hanem együtt, egymás által, egymásra hatva. Reformálódniok kell újból, szünetlenül, hogy megvalósíthassák a reformáció gondolatát. El kell szakítaniok magukat a világtól, keresniök kell Isten jó, kedves és tökéletes akaratát, amely legyen meg nemcsak a mennyben, hanem végre a földön is!

Amen.

NÁNAV BÉLA.

PROTENSTÁNS KERESZTÉNYSÉGÜNK LÉNYEGE.

— Reformáció ünnepén. —

Luk. 16, 16.

A reformáció négyszáz éves jubileumának ünnepén alig követhetnénk el nagyobb tévedést, mint ha azt gondolnók, hogy szent vallásunk csupán négyszáz esztendő.

Mennél szélesebb körű a mai jubileumi ünnepély, annál hangosabban kell hirdetnünk azt a valóságot, hogy a protestantizmus nem más, mint a keresztyénség a maga őseredeti jézusi és apostoli alakjában. Nem négyszáz éves hanem a keresztyénséggel egykorú. Nem a reformátorok voltak vallásunk szerzői, hanem maga a keresztyén világfölfogást és életelvet hirdető Jézus Krisztus. A reformátorok, mint már elnevezésük is mutatja, csupán helyreállítói voltak annak a gazdag evangéliomi hittartalomnak, melynek eredeti valóságához a századok folyamán annyi emberi találmány tapadt hozzá; s a gyarló ember e hozzátoldásokat és változtatásokat sokszor még az eredeti igazság egyszerűségénél is jobban becsülte és többre tartotta.

Éppen emiatt nagyra becsüljük és elismeréssel említjük mindig — ma meg, jubileumi ünnepélyünkön, kiválóan — reformátorainkat. Nagy hálával tartozik nekik a világ, melynek újabbkori előhaladása és műveltsége munkájukkal függ össze.

Hódolatunk azonban mégis azt a Jézus Krisztust illeti, kinek evangélioma nevelte reformátorainkat; aki keresztyénységünk megalapítójaként lép föl s az egész világra elkövetkező nagy reformációt hirdeti, mikor ezt mondja: *A törvény és a proféták kereszttelő Jánosig valának; az időtől fogva az Istennek országa hirdettetik és min-*

denki erőszakkal tör abba. Elmélkedjünk ez igéken, amint Lukács és Máté evangélioma elének tárja azokat s találjuk meg bennük Jézus keresztyénségének, a világ nagy reformációjának, egyben a mi protesantizmusunknak lényegét.

✱

Az Ur Jézus hűséges gyermeke volt az ószövetség egyházának egész életén keresztül. Hallgatóit ugyan arra tanította, hogy lélekben és igazságban imádják az Istent, de azt sohasem hirdette nekik, hogy zsidós szokásaikat hanyagolják el, szertartásaikat ne végezzék vagy egyházi tanítóiknak szavát ne fogadják. Magasztosabb fölfogást hirdetett az élet szentségről, mint aminőt a zsidó vallás szerint jelentett e szó; de azért megértette és nagyrabecsüléssel említette mindig keresztelő Jánost is, kinek életszentségét a zsidó vallási fölfogás külsőségei jellemezték. Azt mondja róla a legünnepélyesebb vallomástétel formájában: *Bizony mondom nektek: az asszonyoktól születtek között nem támadott nagyobb keresztelő Jánosnál.*

Mindezek mellett tudja és érzi Jézus, hogy evangélioma nagy átalakulást, nagy világreformálást jelent. Nem emberek dolga tudni ennek idejét és alkalmát, annál kevésbbé embereké ezt előidézni. Az Atya mindezt a maga hatalmába helyezte. A Fiu csak kötelességét teljesíti, küldetését betölti és vár türelemmel, önfeláldozással. Bizonyos azonban benne, hogy az idők és alkalmak megérkeznek, sőt már jelen is vannak. Ebben a bizonyosságban hirdeti, hogy a törvény és a proféták keresztelő Jánosig valának; az időtől fogva az Isten országa hirdetik. Ez pedig olyan dicsőséget és méltóságot jelent az emberek számára, amely még keresztelő Jánosét is messze felülmulja, mert *aki legkisebb a mennyeknek országában, nagyobb nálánál.*

Miben áll a mennyek országának és ez ország polgárainak eme nagy méltósága? Jézus csupán néhány szót szól róla e helyen. Lukács evangélioma szerint így mondja: *mindenki erőszakkal tör abba;* Máté evangélioma valamivel bővebben magyarázza: *erőszakoskodnak a mennyek országáért és az erőszakoskodók ragadják el azt.*

Különösen hangzanak e szavak, de méltók arra, hogy elmélkedjünk fölöttük, mert keresztyénségünk lényegét foglalják magukban.

Hogy az erőszak szó e helyen nem durvaságot, nem mások eltiprását és jogaik elnyomását jelenti, azt magyarázni is fölösleges. Jézusnak szelid jelleme, önmegtagadásra és szeretetre alapított tanítása kizárja ezt a gondolatot. Erőszakot ő csak önmagával szemben ismert, mikor az Olajfák-hegyén emberi testének és lelkének gyöngegeit legyőzve önként, bátran ment a halálba és másnap utolsó csepp vérének is fölládozta a keresztfán. Így kellett tennie, erre erőszakolta lelke, melynek — mint egykor mondta — étele, tápláléka az volt, hogy cselekedje mennyei Atyja akaratát.

Hasonló belső kényszert, belülről származó erőszakot érez Pál apostol, mikor azt mondja: *A Krisztus szeretete kényszerít minket.* Nemcsak ötmagát, hanem Krisztus minden követőjét, kik e világban Isten fiainak tudják magukat. A rómaiakhoz intézett levél 8. részében ugyanis Pál apostol csak azokat ismeri Isten fiainak, akiket Isten lelke űz és hajt előre. Nem csupán vezérletről van itt szó, melyet követni vagy nem követni tetszésünktől függ. Ezt az ösztönözést, mint belső erőszakot, követni kell. Pál apostol eredeti szavai és a szövegösszefüggés szerint: *akiket Isten lelke hajt előre, azok Istennek fiai.*

Nagyon érdemes elmélkedve olvasnunk a rómaiakhoz írt levél itt említett 8. részének szövegösszefüggését. A következő versekben ugyanis rámutat az apostol az egész teremtett világ fohászkodására, küzdelmes nyögésére, mellyel reménykedve várja, hogy megszabaduljon a rothadandóság rabságából. Mi, e világháborús korszak szenvedő gyermekei, még erősebb színeket használhatnánk. Elmondhatnók, hogy e világ mindent koczkára vet, önmagát sanyargatja eddig nem próbált lemondásban, vért, egészséget és életet áldoz igazán azért, hogy rabságból menekedjék, állandóbb békének ideje érkezzék el, melyben egyesek ép' úgy mint egész nemzetek valódi szabadságnak és emberi méltóságnak örvendhessenek.

Annál nehezebb és fájdalmasabb ez a küzdelem, mert

a milliók lelke csak vágyik és fohászkodik, de nem tudja, nem érzi, hol és miben találja meg vágyai célját, ember voltának igaz méltóságát. Az apostol ennek tiszta tudatában van és hirdeti is: *A teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését.* Abban van igaz méltóságunk és valódi szabadságunk, hogy Istent mindnyájunk gondviselő jó Atyjának, egymást pedig Isten fiainak és kölcsönösen testvéreknek ismerjük. E méltóság tudatára Isten lelke emel minket, mely egyszer kiáradva bennünk nem tud pihenni, hódolatra kényszerít, mely Istenhez szeretetteljes hitvallással kiáltja: *Abba! Atyánk!*

A szó után cselekedetre erőszakol, hajt előre, hogy végezzük az Isten- és emberszeretet nagy munkáit egy életen keresztül.

Jánosig uralkodott a törvény, mely a zsidóságon kívül és fölötte álló hatalom volt két kőtáblára vésve; munkálkodtak a proféták, kik lelki tartalmat igyekeztek önteni a törvény betüibe. Jézus evangéliomával azonban új szövetség kezdődik, melynek törvénye szívünkbe van vésve; nem külső hatalom tehát, hanem belső lelkiismeret. Nem profétai intelmek adnak súlyt e törvénynek, hanem a gyermeknek ragaszkodó, lelkes szeretete űz és hajt előre mindnyájunkat, hogy megcselekedjük Istennek mint Atyánk akaratját minden körülmények közt s testvéri szeretettel és áldozatkészséggel munkáljuk minden embertársunk javát.

Ez a bennünk élő hatalom, ez a belső kényszer az az erőszak, melynek engedniünk kell, mint engedtek Jézus és apostolai. Ez az erőszak, erőknek teljes megfeszítése és munkába állítása, alapozza meg a mennyek országát; ez a legföltünőbb vonása minden igaz keresztyén jellemnek. Jánosig a törvény előtt való szolgáló hódolat jellemezte a vallást, a proféták belső lelki életével gazdagítva; Jézussal az a nagy reformáció kezdődik, melynek lényege, fő jellemvonása a gyermeki szeretet önfeláldozó lelkesedése az Isten- és emberszeretet nagy munkáira.

Amily békés és szelid e munkás szeretet önmagában, ép' oly jól van nevezve erőfeszítésnek és önniagát emésztő erőszaknak is a vele szemben álló akadályok miatt. Krisz-

tust is a Golgotára juttatta; az apostolokat szembe helyezte a jerusalemi egyházi főtanáccsal és kimondatta velük határozottan, hogy: *Nem tehetjük!* Luther Mártont a birodalmi gyűlés színe elé vezérelte és vallomásra kényszerítette: Másként nem tehetek, Isten engem úgy segítjen!

*

E jelenettel a protestáns reformáció korához érkezünk.

Nem volt szándéka egyik reformátornak sem meghasonlást szítani az egyházban, annál kevésbbé kilépni belőle s új egyházat alkotni a régivel szemben. Ők mindannyian csak kötelességet teljesítettek: hirdették Isten ígét, melyet megkötozni, bilincsekbe verni nem lehetett. Nem azért tépte szét Isten gondviselése az ó-szövetségi törvények, szokások és szertartások bilincseit, hogy az evangéliomot a katolikus világnézet és egyházi jogrend korlátai közé engedje örökre szorítani.

Elismerjük, hogy a katholicizmus nagy és hatalmas intézmény, nagyszerű fejleménye a világtörténelemnek. Azt is megvalljuk róla — mint Jézus tette keresztelő Jánosról — hogy emberi alkotások és emberi fejlemények közt nem támadt nagyobb és hatalmasabb, káprázatosabb befolyású nálánál. Mindemellett tudjuk és érezzük, hogy a tőle is külsőségeitől megszabadult, az eredeti egyszerűsége és és belső hittartalomra visszatért protestáns keresztyén lélek nagyobb nálánál, mert hívebben ragyog föl benne keresztyénségünk lényege.

Bámulatosan nagyot alkotott a katholicizmus, mikor olyan hierárkhiát és jogrendet épített föl, melyen az egyház világhatalommá fejlődhetett s exkommunikációinak és anathémáinak hangjától milliók reszkettek. De sokkal több, istenibb alkotású a protestáns keresztyénségnek pusztán a szereteten alapuló összetartozása, lelkészeinek szintén erre épített küldetése, kiknél nem czim az, hogy ők Isten szolgálóinak szolgálói, hanem valóban azok is; a lelkek javáért égő szeretetből munkálkodnak, türik és szenvedik a hivatásukkal járó nehéz küzdelmeket, minden világi elismerés reménye nélkül.

Méltóságteljes a katolikus egyház helyzete, mikor közvetítőként szerepel Isten és a hozzá epedő hívő lélek közt; mikor egyedül tekintetik jogosítottnak a mennyek országát megnyitni avagy bezárni számunkra mindörökre. De sokkal krisztusibb a mi evangéliomi tanításunk, melyben egyházunk nem önmagának vitatja e magasztos szerepet, hanem az apostollal azt mondja: *Egy a közvetítő Isten és ember közt, az ember Jézus Krisztus*, ki által eleven összeköttetése van minden hívőnek az ő Istenével hivatalos közvetítés nélkül, mint a gyermeknek gondviselő atyjával.

Az őseredetiségnek, a széleskörű tudománynak látzatát mutatja az a katolikus theologia, mely mindig a szent atyákra és egyházdoktorokra hivatkozik s melynek legrégebbi dogmáit ép'oly hévvel védelmezik ma, mint védték hajdan; s viszont a legujabb dogmáknak is tudnak egy-egy pártfogó szent atyát találni a multak oly gazdag emlékei közt. De mindennél a mesterséges műalkotásnál szilárdabb és igazabb az a protestáns theologia, melynek munkása nem hivatalos egyházi nézetet, hanem bensőséges egyéni meggyőződést és hittapasztalatot védelmez; az előhaladó tudománnyal nem áll szemben, hogy elsöp-résétől féltse hitét, mert tudja, hogy minden igaz előhaladás csak új oldalról világítja azt meg, eddig nem ismert ragyogást ad gazdag tartalmának.

Tiszteletreméltó jellemeket nevelt az a katolikus erkölcsi fölfogás, mely kerülte a bűnös világot, keresztelő Jánosként a pusztákba menekedett, vagy zárdákat épített, hogy azok magányában, vagy ezek falai közt szolgálhassa Istenét s onnan csak néha-napján jött elő egy-egy bűnbánati predikációt mennydörögni és hirdetni mindenek mulandó voltát és hiábavalóságát. Sokkal jobban megértjük és követjük azonban Jézusunkat mi, akik benne maradunk e bűnös világban, ennek mindennapiságában élünk és küzdünk az evangéliom igazságáért s a legkisebb és legutolsó teendőket is örök célunkkal hozzuk vonatkozásba, annak szolgálatába állítjuk és általa megszenteljük.

S mi által érte és éri el mindezt a mi reformációnk? Nem dogmákat állított a régi dogmákkal szemben, nem

új egyházi tant az addigi hivatalos egyházi fölfogás ellen. Nem egy korszak tudományával kifejezhető világnézet a mi vallásunk, hanem állandó, örök előhaladás, eleven összeköttetés Istenünkkel, egyéni lelki élet, melynek erői munkára törnek Isten dicsőségére és az emberek javára.

Jól mondotta Pál apostol: akiket Isten lelke hajt előre, azok Istennek fiai. E lélek törte szét a keresztes Jánosig uralkodott vallási nézeteket és juttatta uralomra az Isten- és emberszeretetet szent vallását. Jól tette a protestáns reformáció, hogy az egyéni lelki életre, a hit és erkölcsi elvek egyéni átélésére fektette a fősúlyt. Amint ugyanis az egyesekre leszállott az Isten lelke, ők erőszakkal törtek előre, nem állhattak meg a régi külsőségek mellett, keresztyénségük lényegét ezektől szabadon az Isten- és emberszeretet nagy munkáinak áldozatos teljesítésében kellett találniok.

Emlékezzetek Kálvin János presbyteriumának munkálkodására, az egyházfegyelmi törvények szigorúságára, ami miatt az ilyenhez nem szokott, elpuhult Genf előbb száműzi a reformátort, majd meg visszahívja és megesküszik a fegyelem megtartására; emlékezzetek, mily szigoruan örködték a reformált egyházak mindenütt az erkölcsök tisztasága fölött; gondoljatok a gályarabok kitartására, nehéz szenvedéseire és hithűségére. Mindezekben azt érezzük, hogy protestáns keresztyénségünk nem külső szolgálat, hanem önmagunkon való uralom és belső erőszak; Isten lelke száll reánk és minden erőnk megfeszítésére kényszerít, hogy valóban méltó gyermekei lehessünk annak, kihez így kiáltunk: *Abba, Atyánk!*

Protestáns keresztyén hívő azonban sohasem tekint a menny felé úgy, hogy a földről elfeledkeznek; nem vallhat menyei Atyjára anélkül, hogy embertársaira is ne gondolna, kik e földön testvérei. Emlékezzetek arra a jótékonyagra, mely egyházainkat négyszáz esztendőn át fentartotta, iskoláinkat, nevelőintézeteinket fölvirágoztatta, szegényeinket és betegeinket szeretettel ápolta és gondozta. Nem a hatalom támogatta e munkájában egyházunkat, nem kedvező vagyoni helyzetünk adott módot és alkalmat e nagy áldozatokra. Szegények, üldözöttek, mellőzöt-

tek voltunk, minden munkánk megmérhetetlen akadályokba ütközött és mégis megmaradtunk, mégis munkálkodtunk s nem egyszer még ellenségeink is elismerésre kényszerültek előttünk. Honnan vettünk minderre erőt? Istennek bennünk lakozó és előre hajtó szent Lelkéből, mely erőszakra kényszerítette protestáns eleinket önmagukkal szemben, hogy még szegénységükben is törjék meg a kenyeret a szűkölködőknek, minden nélkülözhető fillérből áldozatot hozzanak a köz javára, embertársaik nevelésének és gondviselésének oltárára.

Keresztelő Jánosig uralkodhattak a vallási téren a törvény és a proféták: Jézus Krisztussal és a reformációval azonban új korszak kezdődött; az a keresztyénség alkotta meg a mennyek országát, mely egyéni eleven hitélet mindenkinél, Isten szent Lelkének kiáradása nyugalmat nem ismerő, áldozatkész, odaadó munkára.

*

Soha sem volt erre a lelkes munkára olyan nagyon szüksége a világnak, mint most, e jubileumi esztendő által jelzett korszak-fordulónál.

Istennek, a mi Atyánknak képe eltorzítva él az emberekben. A szeretet helyét ellenségeskedés foglalta el, a béke áldásait három esztendőnél hosszabb világháboru tette tönkre. Fohászkodik és nyög mindenki, hogy mélységes gyászából, a romlandóságnak rabságából szabaduljon. De mi módon? Halljuk emlegetni a demokráciát, a humanizmust, az igaz emberszeretetet, de áldásait mégsem érezzük; nem, mert akik róla beszélnek, nem hangoztatják egyuttal Isten szent nevét is. Óh, hogy ismerje a világ a valódi testvériséget, hogy cselekedje ennek áldozatos munkáit, mig vallást nem tesz az Atyáról, akiben igazán testvérek vagyunk?

Elhibázott, ósdi vallási fölfogás, mely csak Istenre akar tekinteni s a mennyei haza mellett elfeledkezik arról, hogy e földi élet minden kötelességét megszentelje. Hasonlóan hibás és egyoldalú gondolkodásmód csak a földiekre nézni és emberszeretetet hirdetni anélkül, aki az emberi méltóságnak és szeretetnek egyetlen örök forrása.

A mi protestáns keresztyénségünk érzi a mai nagy idők föladatait; tudja, hogy a szenvedő és gyászoló világ reformációját csak Isten lelke eszközli ma is; az a lélek, mely leszáll mindnyájunkra s hatása alatt mi égre nézünk és azt kiáltjuk: *Abba! Atyánk!* azután pedig a földön testvérünket ismerjük föl minden emberben s erőszakkal, önfeláldozással törünk előre e lélektől hajtva az Isten- és emberszeretet nagy munkáira, hogy e testvéri érzületről bizonyosságot tegyünk.

Amen.

DR. TÓTH LAJOS.

MÁS FUNDAMENTOMOT SENKI NEM VETHET.

— Három reformációi jubiláris beszéd. —

I. MULT.

1. Kor. 3, 11.

K. T! Ünnepelni akarunk. A nagy évforduló elérkezett. Az, amit eddig csak vártunk, ime, valósággá lett. Többé nem tervezgetés, előkészítés, rendezés a kötelességünk, hanem ennek a történelmi napnak bölcs mérlegelése, helyes méltánylása most már a feladatunk. Az ilyen emlékünnepek a multon épülnek föl, az másképp nem is lehet. Ha négyszáz év előtt nem történt volna semmi, akkor mi ma nem volnánk így együtt; ha 1517. okt. 31-én Luther, mint valami Makabbeus, kezébe nem veszi a kalapácsot, akkor ez a nap is elveszett volna többi szürke őszi társai között. Azért kötelességünk most első sorban a multról beszélni.

Nagy hálával is tartozunk mi, szeretteim, a multnak. Azoknak a lelkes, bátor, fáradhatatlan embereknek, akik lelkünk jóvoltáért küzdöttek, akik nemcsak önmaguknak és nemcsak a jelennek éltek, akik az Urban bizva megújult erővel szárnyra keltek, mint a saskeselyük s magasan röptültek (Ésa. 40, 31.).

A hitjavítás általános lelki szükséglet, megérett gyümölcs volt. Az idők folyamán ennek be kellett következnie, aminthogy elérkezik minden, amit a történelem kérlelhetetlenül szigorú vaskövetkezetessége parancsol, reánk kényszerít.

A keresztyénség sok idegen elemet vett föl magába. A krisztusi igazságok elhomályosultak, a bibliát por lepte, a „menjetek és *tanítások*“ feledésbe ment, a jézusi ösvényről letévedt a papság s mennél inkább telt az idő,

men. idő telt a papság s.

annál messzebb és messzebb távolodott az egyenes út irányától, mint mikor két vonal egy pontból szög alatt sugázzik szét.

A gondviselés eszköze volt nagy reformátorunk: Luther Márton, aki oda dörögte a pogány világnak: Vigyázatok, mert más fundamentomot senki nem vehet azon kívül, amely vettetett, mely a Jézus Krisztus. És kezdte Jézust predikálni. Keresztelő Jánosnak hasonmása volt ő, csakhogy míg amaz abban az időben hirdette Krisztust, mikor eljövendő vala, ez akkor predikált róla meggyőzően, szent tűzzel és utólérhetetlenül, mikor az emberiség már el is távolodott tőle. Teveször ruhás remete, csuhás barát, nem ingadozó nádszál egyik sem, sőt kemény fő mind a kettő, aki a fejedelmeknek is megmondja az igazat. A teveszörme alatt nemesen dobogó szív, de a csuklya alatt is bátorság, egyenesség, igénytelenség és mindenek fölött törhetetlen hűség Jézushoz. Ilyen volt János, ilyen volt Luther!

János ezt mondá: *Térjete meg, mert elközelített a mennyeknek országa* (Máté 3, 2.). Luther pedig ezzel kezdi a 95 tételt (1. pont): „Jézus azt akarja, hogy hiveinek egész életök a földön folytonos és szünetlen megtérés legyen.“ Ezek már nem is hasonló, de teljesen egyenlő vonások. Luther méltán föltehetette a kérdést: Keresztyének vagyunk-e még mi? Körülnézett a sivár pusztaságon és megdöbbenéssel, meggyőződéssel, az erkölcsbíró szigorú hangján belekiáltott a világba: Vigyázatok, eltévedtetek; pedig *más fundamentomot senki nem vehet azon kívül, amely vettetett, mely a Jézus Krisztus.*

Az Üdvözítő az ő igéjében szól hozzánk, az ige a bibliába van befoglalva. Hitünk zsinórmértéke tehát egyedül az ige, amint az a szent iratokban olvasható. Az ige reánk való hatása szüli a kölcsönhatást, hogy hiszünk a Jézus Krisztusban, ez a reformáció másik nagy elve: *Egyedül hit által igazulunk meg Isten előtt.* Ime a reformáció örök érdeme az ige és a hit. Ezeket fedí tudományosan az u. n. alaki és anyagi elv.

Milyen egyszerű, milyen világos dolog ez, mennyire igaz és mégis mily sokat kellett küzdeni érte századokon

keresztül; előbb a lélek, majd a test fegyvereivel, előbb a nyomtatott betű útján, mellyel a nagy reformátorok: Luther, Zwingli, Kálvin, föl tudták világosítani nemcsak egyesek, de egész nemzetek lelkületét is; majd karddal, puskával, ágyuval a háborukban, amikor úgy folyt a vér, úgy álltak szemben, úgy gyilkolták egymást az emberek, a nemzetek, mint most, csak hogy akkor a lelkiismeret szabadságáért, ma hitvány anyagi előnyökért. Mennyit kellett szenvedni és áldozni azért, hogy az igazság érvényesüljön! A reformáció nyomában járt a harmincz éves háboru. Hazánkban a „máglya-törvény,“ a pozsonyi, eperjesi vértörvényszékek, galgóczi, lipótvári, pozsonyi börtönök, gályarabságok, pátensek. A négyszáz év szakadatlan áldozatok láncolata. Folytonos békekötésekkel kellett a hit szabadságát biztosítani s azok a vezérek és vitéz közemberek, akik síkra szállottak, hogy a fundamentomot megmentésék, melyre lehet és kell építeni, megannyi nagy alakjai a történelemnek, akiknek tiszteletére tűzkoszorúval kell ma ékesíteni a hegyek ormát s akiknek emlékét soha el nem enyésző szent kegyelettel kell megőriznünk.

Mindannyia közt legnagyobb a kezdeményező, az úttörő, a bányászfiu, a koldusbarát, aki 1517. okt. 31-én kiszögezte világhíres 95 tételét a vittenbergi vártemplom ajtajára. Tudta, hogy ezért nem fog kanonokságot nyerni, vagy püspökséget, sőt meg volt győződve róla, hogy darázs-fészekbe nyult, de Istennek lelke szólalt meg általa és *a szél, ahová akar fújni, fú.* Igen hamar elérte, hogy pápai, egyházi, majd birodalmi átok volt a fején, hogy kihallgatásról kihallgatásra hurczolták. Szint kellett vallania Wormsban, Wartburgban, Wittenbergában, Ágostában, helyt állani méltóságos urak és lázadó parasztok, hallgató tudósok és okoskodó tudatlanok között, kicsi és nagy nemzetek előtt; ezt ő mind elviselte nagy lelkével s szellemi munkáival e mellett folyton újabb és újabb megdönthetetlen igazságát tárta föl annak, hogy *más fundamentomot senki nem vethet azon kívül, amely vettetett, mely a Jézus Krisztus.*

Luther kezdetben nem akart elszakadni az egyháztól. Szándéka annak föllépésével hasonlítható össze, aki vala-

1521
april
17e
Worms
Bátka
nem

mely egyesületben az alapszabályok megtartására figyelmezteti a tagokat s fölhívja őket, hogy a szabályoktól való eltéréseket szüntessék meg s állítsák vissza az alapelvek érvényét. Az ilyen egyesületi tag nem akar kilépni, sőt az volna az öröme, munkálkodásának célja, ha rendbehozhatná az egyesületet. Mikor azonban tapasztalja többszöri fölszólalás után, hogy a többség hallani sem akar arról, hogy *mindenek ékesen és jó renddel legyenek*, akkor ott hagyja őket s másokat csoportosít az alapszabály körül.

Ha a vezető férfiak hallgatnak Lutherre, a reformáció az akkori egyház belügye lett volna. Tehát ő nem oka annak, amivel már akkor is vádolták, hogy szakadás állott be s az egy, egyetlen, egyedül üdvözítő egyház szétbomlott. Különben is már a reformátor föllépése előtt sem volt egy, mert két nagy, hatalmas egyház élt külön, egymástól függetlenül: a keleti és a nyugati, a görög és a római. Egyiknek feje a konstantinápolyi patriárka, a másiké a római pápa, kik Istennek nagyobb dicsőségére és a Jézus szellemének örök bizonyosságára kölcsönösen kiátkozták egymást már 1054-ben. A két egyháznak nyelve, szokásai, hittételei teljesen elütöek voltak.

A keresztyén egyházat tehát, mely az apostolok idejében sem volt szolgálai módon egy nézetben, nem mi szakítottuk ketté. Különben pedig, ha még így is lett volna, az sem vád, mert aki azért válik ki a társaságból, *mivel inkább akar engedelmeskedni az Istennek, mint az embereknek*, annak igazán nincs mit szégyelnie.

Sőt a kiméletnek legvégső határáig ment el Luther akkor, amikor nem akarván megdönteni, lerombolni az anyaszentegyházat komoly és erélyes, határozott fellépésével: a vele való egyezkedésre kiküldött szelidlelkű *Miltitznek* megígérte, hogy, ha eddig tett kifogásait figyelembe veszik s ha ellenfelei elhallgatnak az ő ócsárlásával és a bünbocsátó cédula-vásár megbotránkoztató hajszájával, akkor ő is hallgatni fog. Nagy lelke tudta ugyan, hogy lehetlenséget kíván az írástudók és farizeusok önhittségétől, de azért a lovagias ellenfél előzékenységével följajlaltotta mégis a békét, hadd lássa az utókor is és ítélje meg,

hogy ő a világért sem akar a Krisztus anyaszentegyháza ellen semmit sem tenni, sőt ellenkezően, éppen azt szeretné megvédelmezni, mert csordultig már a kehely, a századokon át annyit emlegetett, Wiklif, Vald, Husz, Szavonarola által oly erélyesen követelt reformációra nézve érkezett az idők teljessége.

Luther nem nézhette, hogy *fát, szénát, pozdorját épített Róma a fundamentomra* (v. 12.) és erélyes működése következtében hamar eljött az idő, amikor *kinek-kinek munkája minémü legyen, azt a tűz próbálta meg* (v. 13.). Megpróbálta a mienket is, mert a prot. vallás tűzben próbáltatott meg. Tudjátok, hogy nem ajándékba kaptuk mi a hitünket, hanem igen-igen sok áldozat árán. A bécsi, linzi, nikolsburgi, szatmári békekötések, az elvett templomok száza, az elűzött lelkészek serege a tanui, hogy protestánsnak lenni nagy és dicső gondolat. Mindaz, ami szépet és jót a múltban alkottunk, nagy erőfeszítések árán a magunkéból létesült. A négyszáz esztendő nem kellems, verőfényes időkben való boldog sütkérezés volt, hanem kemény tusa, nehéz munka, amelyben megedződtek a lelkek.

Helybeli egyházközségünk is sok viszontagság árán alakult meg úgy, hogy végre zavartalanul építhettünk itt a keresztyén egyház rendületlen fundamentomán. Sok akadállyal, sok nehéz föladdal kellett megküzdenünk (pár helyi vonatkozású történelmi adat), míg végre eljuthattunk idáig s a mai napon hálaadó szívvel zenghetjük: *Mindeddig megsegített minket az Ur!*

Négy század történetét lehetetlen egy rövid beszédben összefoglalni, bár kétségtelen, hogy a történelem az élet mestere s hogy a biblia mellett a mi legerősebb fegyverünk. Azért arra kérlek titeket ezen a nevezetes napon, foglalkozzatok a prot. egyház történetével, tanulmányozzátok azt szeretettel, odaadással. Ha itt csak általánosságban szólunk, mélyedjetez otthonn a részletekbe s a biblia mellett ott legyen asztalotokon a magyar prot. egyház története is.

Megelevenednek lelki szemeim előtt a múlt nagy alakjai és szent áhitattal borulok le, Uram, a te végtelen

irgalmad előtt, aki küzdések, szenvedések árán növeked naggyá a lelkeket!

Látom a merész szellemóriást, amint kicsiny korában, göröngyös úton, hideg, sáros, borongós időben aprózva lépteit s igyekszik az iskolába, hogy örök kincseket gyűjtson, *melyeket sem a rozsda, sem a moly meg nem emészt, a tolvajok ki nem ássák, sem el nem lopják* (Máté 6, 20.); hallom, mint énekli a lágyan zsongó szent zsoldárokat, hogy diák lehessen; elkisérem a rideg kolostorba, lelki küzdelmei sötét helyére, hol gondtalan életet élvező barátok között, üdvösségeért aggódva, lefogyva, lerogyva töpreng vigasztalanul.

Hallom a szót: „És ha annyi ördög volna is Wormsban, mint cserép a háztetőn, mégis elmegyek.” „Ha olyan tüzet raknának is, mely Wormstól Wittenbergig világítana: hivatok, megyek az Úr nevében.” Aztán fölhangzik a világtörténelmi jelentőségű erőteljes szózat: „Ha csak a szent Írásból vagy egyéb világos okokkal meg nem győznek, nem tudok s nem akarok semmit visszavonni. Itt állok, másképp nem tehetek.” Látom Márton barát kezében az ördögűző tintát, fáradt, görnyedt alakját éjnek idején az íróasztal, a biblia mellett. Majd ott csodálkozom fölötte, mikor drámai hősként megjelenik a lázadó parasztok között. Bámulom a családi asztalnál, a tudományok műhelyében, az egyházkormányzat kerekeinél és mindenütt, ahol csak akar és tesz. Bizony az Urnak lelke adta őt, az Urnak lelke ihlette meg őt, Isten küldötte, Isten angyala, apostola volt ő, ki megváltoztatta a középkori életnek sorját.

A világrengető nagy mozgalom ellenlábasa ráolvasta az új korszak kemény úttörője: *Vigyázzatok magatokra, mit akartok cselekedni, hagyjatok békét nekünk, mert ha emberektől van-e tanács vagy dolog, semmivé lesz, ha pedig Istentől van, ti föl nem tarthatjátok azt!* (Csel. 5, 35. 38. 39.)

Igaza volt, nem lett semmivé, föl nem bonthatták, föl nem tarthatták, mert Istentől volt. A négyszáz éves élet-halál-mérkőzés nem oltotta el a kigyult világosságot, nem pusztíthatta el a föléledt szabadságot, nem verhetette megint lánczra a bibliát, sőt a négy század alatt nem egyszer, de

sokszor, újra meg újra győzött okt. 31. magasztos jelszava:
*Más fundamentomot senki nem vethet azon kívül, amely
vettetett, mely a Jézus Krisztus.*

Miként állunk a jelenben: arról legközelebb óhajtok
elmélkedni; addig is foglalkozzatok a reformáció nagy esz-
méivel, legyen a múlté lelketek ezekben a nevezetes na-
pokban, ne feledjétek, hogy

Ki multjára érzéketlen,
Szébb jövőre érdemetlen.

És akit a dicső reformátorok hirdettek, a ker. egyház fe-
jét, „a Krisztust kereszten, halálon és poklon át követni
igyekezzetek“ (94. tétel).

Amen.

RÉVÉSZ JÁNOS.

MÁS FUNDAMENTOMOT SENKI NEM VETHET.

— Három reformációi jubiláris beszéd. —

II. JELEN.

1. Kor. 3, 11.

A hitjavítás százados fordulói nálunk Magyarországon nem voltak valami szerencsések. Sohasem lehetett azokat őszinte örömmel és zavartalanul méltóan megtartani. 1617-ben, mikor az *első* századik évforduló fölvirradt, nagy gyászban állott evangélikus egyházunk, amennyiben 1616. karácson szombatján meghalt Thurzó György, az ország nádora, a protestánsok hatalmas pártfogója és vezére. Ez igen-igen nagy veszteség magában véve még nem volt elég. Ugyanannak az évnek őszén lett esztergomi érsekké Pázmány Péter, az ellenreformáció legádázabb és legtudósabb harczosa, aki hitünknek kérelhetetlen ellensége és üldözője is volt. És már 1618-ban II. Ferdinándot választották királlyá, akinek trónra léptével kezdődik a szerintök „uj vallás“ tervszerű megtámadása. Jellemző, hogy az 1618-adi országgyűlésen eleink még az „una cum templis“-t sem tudták keresztül vinni, vagyis azt, hogy a vallás szabad gyakorlata a templomok szabad használatával járjon; pedig milyen önmagától értetődő dolog az, ugyebár, K. T! Ilyen volt tehát az első százas forduló.

A II. Rákóczi Ferencz által vezetett nagyszerű, hazafias fölkelés leveretése után előbb végigpusztított a pestis iszonyatos mértékben az egész országon. Majd 1712-ben III. Károly lett királlyá, akinek uralkodása első tiz évében — tehát a jubiláris 1717-ben is — 140 templomot vettek el erőszakkal a protestánsoktól. Sok foglalás, pl. a veszprémi, éppen a jubileum évében történt.

A hitjavítás ügye királyi kegyelem dolga lett ebben

a templomfosztó és fatemplomos időszakban Magyarországon s a második százados fordulóval kezdődik tulajdonképp az elnyomatások és jogfosztások szakadatlan láncolata, az u. n. királyi helytartótanács kellemetlenkedéseivel, kötekedéseivel és igazságtalanságaival. Ime, ilyen volt a *második* jubileum.

Mikor a *harmadik* elérkezett, akkor I. Ferencz „császár” uralkodott hazánkban. Uralmának kezdete alkotmánytalan volt. Tizenhárom évig nem hívott egybe országgyűlést s éppen erre az időre esik a jubileum. A hitjavítás népét a helytartó tanács jobb ügyszó méltó odaadással zaklatta. A jubileum eszméjét, annak megtartását támadták minden oldalról. A klerus szerint helyesebb lett volna olyan g. kath.-forma uniót létesíteni, mint jubilálni. Még azt a kérdést is fölveti merészen az ellenfél: „fennmaradjon-e még továbbra is a közfal, mely a katolikusoktól a protestánsokat elválasztja.” A francia háború és az ennek nyomán bekövetkezett értékcsökkenés (devalváció) nyomorúságos korszakába esik az évforduló, mikor anyagi téren is rendkívül sokat vesztek egyházközségeink és iskoláink, úgy, hogy csak a hagyományos protestáns törhetetlen áldozatkészség volt képes megmenteni azokat a végleges anyagi bukástól. A sürven előforduló „barbár hit-térítések” miatt hiába fordultak panaszaikkal Kiss János superintendens vezetése mellett az evangélikusok a királyhoz, nem találtak meghallgattatásra. Az uralkodó nem szerette a folytonos panaszkodást s a háromszázéves protestantizmus I. Ferencz jóvoltából, vérző szívvel elérte azt is, hogy ifjaink a külföldi szabad egyetemeket, az 1790/1. XXVI. törvénycikk 5. §-a ellenére, nem látogathatták.

Ilyenek voltak, Ü. Gy! a mi jubiláris éveink. Ha történt az idők folyamán nagy, hatalmas alkotás részünkről; ha szabadság, jogkiterjesztés fordult elő az országgyűlésen kezdeményezésünkre, mikor győztünk, mikor mi vezettünk: ott és akkor nem a százados évfordulók dátumai szerepeltek.

Évekkel ezelőtt emlegettük már templomi szószéken, iskolákban, egyházi lapokban, hogy küszöbön az egyházjavítás négyszázados nagy évfordulója. Ugy hittük, hogy

valami fenséges öröm, magasztos gyönyörűség lesz osztályrészünk az ünneplés évében, nagy napján, hogy ennek az Ebenházernek lelkesedése szellemi és anyagi alkotásokra serkent sokakat közülünk. S ime, nézzetek körül, hogyan ünnepelünk ma? Lehet-é akkor örülni, mikor minden második házban gyászolnak? Lehet-é lelki igazságokat fejtegetni, azok iránt érdeklődést kelteni, mikor a testnek kenyeréért kell majdnem szakadatlanul tülekedni? Békés, maradandó munkát végezni, mikor hadászati eszközök és szükségletek előállításában őrlődik föl minden erőnk itt a hadmentes területen. Nem az alkotás ma a jelszó, hanem a pusztítás, amiben a végletekig fáradnunk kell mindnyájunknak.

Bármennyire erőltetjük a dolgot, be kell látnunk, hogy ilyen viszonyok nyomása alatt a hitjavítás világboldogító nagy eszméinek százados fordulóját ma méltóképpen megülni nem lehet. Sehogy sem vág össze ez a nagy egész a reformációval.

A két nagy parancsolat lomtárba került. *Szeresd Istent.* Bizooy nem szeretheti az, aki parancsolata ellenére kinozza, gyilkolja embertársát, terjeszti a nyomort, szenvedést, inséget, kétségbeesést. *Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.* Bizony nem szeretheti az, aki három eszteni kemény és lelketlen marakodás után is fennen hirdeti a vég nélkül való háborut és a kiméletlen kiéheztetést.

Ettől várják a megújulást egyes nemzetek, világhatalmuk megerősödését, sőt boldogságát. Tehát az anyag, az önzés, a vér, a vadállati gyilkolás volna az üdvösség alapja. Micsoda rettenetes tévedés, micsoda szörnyű örület ilyeneket várni, hiszen *más fundamentomot senki nem vehet azon kívül, amely vettetett, mely a Jézus Krisztus.*

A protestantizmus szempontjából végtelenül elszomóritó körülmény, hogy az a két világhatalom, mely föltétlenül vezetésre hivatott: az angol és a német, a két testvér engesztelhetetlen gyűlölséggel, vértől csorogva, gép-szerűen verekedve tör egymás ellen. A protestantizmusra nézve szinte vigasztalan dolog, hogy éppen az a hatalom a Kain, az az oka az egész háborunak, amelyik a legvallásosabbnak mutatkozott, a bibliához legjobban ragasz-

kodott, azt óriási méretekben terjesztette; éppen a protestáns Anglia az, mely, mint a fékevesztett, megsemmisülésbe rohanó gőzmozdony, nem bir magának önuralmat parancsolni. Vajjon nem közelfekvő-e az a gondolat a föld népei között, hogy a protestantizmus szelleme ime ide vezet? Egyes országok csak most kezdik megismerni a keresztyéneket. Ugyan gyönyörű bemutatkozás ez a valóságos tigris-marakodás. Az evangéliom tehát ide vezet, a világháborúhoz!

De tekintsünk el a vég nélkül való világfölfordulástól. Vegyük úgy, mintha csak egy gonosz álom volna, melyből reggelre kelve fölébredünk; vajjon akkor is négyszáz év lelki munkája minő eredményeket mutathat föl? Elsősorban is a protestantizmus sok felekezetre szakadozott, tanaiban nagyon eltérő, sőt ellentétes is. A bibliába foglalt Isten ígéje nem ment a prot. ember véérébe. Nem aszerint gondolkozik, rendezkedik be, a vallás hittételei iránt pedig a mai embernek egyáltalában nincs érzéke. Luther, a bányászfiu, föltárta előttünk a kincses-bányát, a biblia szintiszta, üdvöt adó igazságait, de a XX. század gyermekét hidegen hagyják ezek a kincsek, ő inkább a mammon értékei után futkos.

A 95 tétel, az ágostai vagy a helvét hitvallás nem keresett, közkedvelt olvasmányok. Vármegyénkint alig akad egy-egy hívő, aki azokat végig olvasta. A világ úgy vélekedik, hogy az ige elavult. Más alapokra kell már a lelki életet fektetni, pedig a reformáció oly határozottan vallja ma is, mint a Tetzelek és Eck Jánosok idejében hirdette, hogy *más fundamentomot senki nem vethet azon kívül, amely vettetett, mely a Jézus Krisztus.*

Érzelmi világunk is új mesgyéket keres. Ugy látszik, a farizeusi igazság lett népszerűvé: szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet. Szívre a kézzel, szerettem, a mai fölfordult világban bizonyára ti is rajta kaptátok önmagatokat ilyen képmutató gondolkozáson. Sokszor ismétlődik ugyan a samaritánusi jelenet a harcztereken, de talán még többször az önhitt faji gyűlölet, mely az ellenség kínjaiban keres pokoli örömet.

Egyházi közléletről alig lehet szó, hiszen csak tengő-

egyház is ötödik kerületnek a magyarhoni egyházegyetembe. Ez már csak „igaz, szép és jó“ kezdeményező lépés volt. A szász testvérek örömmel fogadták a határozatot, mint a testvéri érzés megnyilatkozását; de idei főgyűlésükön mégis kimondták, hogy a jövőben is a „szabad rendelkezés eddigi alapján“ maradnak. Közös munkára hajlandók, de egyesülni nem akarnak.

Ime a régi magyar átok, az összetartás, egyetértés hiánya! Talán ha parancsszóra kellene egyesülni és nem testvéri szeretetből, önként, akkor nem volna akadály, akkor rögtön lehetséges volna minden. Így azonban jubileumunk egy fájó tudattal gazdagabb, hogy a négyszáz év még ennek a kérdésnek megérlelésére sem volt elég.

A reverszális-törvény mint veszedelmes drótféreg rágódik egyházunk életfáján. Ideje volna, hogy ez a lealázó lélekvásár egyszersmindenkorra lehetetlenné tétessék, a Jézus neve alá csoportosúlt, egymásra utalt felekezetek közt. Ezt sem tudtuk eddig keresztül vinni. Annál kevésbbé tudjuk igazainkat mások lelkébe átlátni. Hogy csak egyet említsek például: egyik legtiszteletreméltóbb vivmánya Luthernek és általában a reformációnak a papok nőülése, amit a biblia alapján visszaállított. Mit tettünk érte, hogy az ilyen nemzeti szempontból is messzevágó kérdésben győzzön a bibliai igazság, a Jézus igéje? A 400 esztendő elfutott s megczáfolyhatatlan sok igazságaink sem tudtak érvényesülni a velünk egy államban élő keresztyén felekezeteknél.

Azért van ez, szeretteim, mert közöttünk is akadtak és akadnak mindig olyanok, akik más alapok, más hit-igazságok után kutatnak, akik bizonyos fokig hűtelenekké lettek a multhoz, akik feledik, hogy *más fundamentomot senki nem vethet azon kívül, amely vettetett, mely a Jézus Krisztus.*

Legyünk mi, K. T! bibliás egyház. Tanítsuk az igét az iskolákban, az alsóbbakban és felsőbbekben; neveljük az iskolából kilépett ifjúságot, mely sok helyt teljesen magára van hagyatva, neveljük ismét csak az igében, ne hirdessünk a templomban sem mást a hivek gyülekezetének, csak a bibliában foglalt Isten igéjét. Alakítsuk meg

a jubileum tiszteletére és emlékére bibliaterjesztő egyesületünket, hogy az ellenséges, elvakult gyűlöletű angoltól ne legyünk kénytelenek ajándék-bibliákat elfogadni, mert fölháborodik a lelkünk, mikor csak kezünkbe is vesszük a hipokrita fajzat kiadványait. Aztán a magyar biblia-társulat terjessze is igazán, benső erővel minden magyar házban az evangéliomot és annak szellemét.

Legyünk a régi hívő egyház, félre a pogány amulettekkel, fetisekkel, indus bálványokkal. Az üdvösséget ne várjuk külsőségek teljesítésétől, hanem higgyünk valóban az Istenben, higgyünk a Jézus Krisztusban.

Jubileumunk legszebb alkotása az volna, ha mind-egyikünk szívében fölébredne ismét az ősi hit, mely az apostolokat, a reformátorokat lelkesítette, éllette; ha azt a vallásos meggyőződést vinnők haza ma innen a templomból, erről a nagy ünnepről, hogy *más fundamentomot senki nem vethet azon kívül, amely vettetett, mely a Jézus Krisztus.*

Amen.

RÉVÉSZ JÁNOS.

MÁS FUNDAMENTOMOT SENKI NEM VETHET.

— Három reformációi jubiláris beszéd. —

III. JÖVŐ.

1. Kor. 3, 11.

K. T! A mult eseményeinek főbb vonásokban való vázolósa után a protestantizmus jelenéről beszéltünk. A legutóbbi alkalommal talán tulsötéten is árnyékoltam meg azt, de úgy tartom, okosabb dolog beismerni hibáinkat, belátni mulasztásainkat, mint önhitt és elbizakodott dicsekedéssel a veszedelembé rohanni.

Több százados évfordulóról, immár sokszorosán megbizonyosodott létjogosultsággal bíró élő szervezetről lévén szó, lehetetlen, hogy önkéntelenül is ne beszéljünk a jövődőről. Ki ne óhajtana, ha bár emberi gyarló szemekkel is, bepillantani annak titkaiba. Én úgy vélem, minden igaz protestáns ember szeretne feleletet adni arra a nagy kérdésre: van-e jövője a protestantizmusnak s miben áll az? Van-e jövője a mi evangéliomi magyar egyházunknak s milyen az? Am a jövőt is csak a mult alapján lehet elgondolni, megérezni.

Négyszáz esztendő még a világtörténelemben is nagy idő. Ennyi év alatt államok dőlnek meg, egyházak enyésznek el, népek tűnnek le a világ színpadáról s új államok, vallások, nemzetek keletkeznek. Így pl. a velünk szomszédos államok közül egyetlenegy sincs, amely XVI. századbeli alakjában maradt volna fenn. Hová lett a római német császárság, a pápai szent birodalom, cseh királyság, lengyel királyság stb. s viszont hol voltak a már is letűnt balkán-államok akkor? Reformáció kezdetén a tridenti zsinat kánonai sem jöttek még a világra s azok a bizonyos változhatatlan hittételek, melyeken kívül mást ta-

nítani átok terhe alatt tilos s amiken épül föl egy magát kétezer évesnek hirdető egyház, szintén a reformáció kiválóan nagy hatásának köszönik létrejövetelüket, tehát még nincsenek négyszáz évesek.

Négyszáz esztendő nagy idő. Az az intézmény, mely ennyi ideje áll fenn, kétségkívül megszerezte létjogát. A protestantizmus életrealitását, erkölcsi erejét, kiváló becsét ez alatt napnál fényesebben beigazolta. Gamáliel szavai benne és rajta is bölcseneknek bizonyultak. Az első idők vérkeresztségén diadalmasan átmentünk, mint az őskeresztyének; megalakult a megjavított evangéliomi egyház; az a régi pedig, mely ellen fölléptek reformátoraink, eltűnt s egészen más lépett annak a helyébe is. A nemes harcznak megharczolása után most már *az alkotások kora kell, hogy következék.*

Van-e jövője a protestantizmusnak? Mindenesetre van és pedig szép és nagy jövője. Azt tapasztaltuk, hogy bármennyire haladjon is a világ, mindig akadnak, akik elnyomják a szabadságot, bilincsekbe verik a lelkiismeret függetlenségét. Tekintetek csak körül most, a híres XX. században. Lesújtó látvány, mikor kiforgatják, elferdítik, roszt használják a krisztusi tanokat. Ebben a vadállatias őrjöngésben minden háborus fél ráér arra, hogy megokolja tisztességesnek és keresztyéninek mondott, valóságban aljas álláspontját; pedig lehetetlen, hogy a legtöbb hadakozó nemzet hibás ne volna. *A protestantizmus a jézusi tanok hangsúlyozásával örök hivatást teljesít, igazi tisztító tűz, mely tévelygésektől védi, szabadítja az emberiséget s mindig vissza fogja vezetni amaz ős forráshoz, a bibliához, a valódi alaphoz, Jézushoz, melyen kívül más fundamentot senki nem vethet.*

Épp azért mondjuk, hogy van jövője. Épp azért örök, mert Jézuson alapszik. „Ha csak a szent írásból vagy egyéb világos okokkal meg nem győzetem, nem tudok s nem akarok semmit visszavonni, mert nem tanácsos a lelkiismeret ellen cselekedni,“ mondja Luther Wormsban.

Igazi protestáns kijelentés. Biblia és józan ész: ez a mi igazságunk. Ez utóbbival megbíráljuk amazt is s vallás-erkölcsi dolgokban nem avult dogmákra, de lelkiismere-

Amíg az ember hitből él.

tünk szavára hallgatunk. Ezek szerint a kérdést nem is úgy kell fölteni: van-é jövője a protestantizmusnak? hanem inkább így: egyáltalában lehet-é más egyháznak jövője, mint annak, amelyik a biblián kívül más zsinórmértéket nem ismer és amely józan ésszel mérlegeli még a vallás dolgait is, a lelkiismeret szavát akarván mindenben követni.

Az ég és föld elmúlnak, de az én beszédim semmiképpen el nem múlnak, mondja az Ur Jézus Krisztus. Mivel az ő beszéde örök s a reformáció az ő beszédén alapszik, azért van jövője a protestantizmusnak mindaddig, míg ember lesz a földön, mert más fundamentomot senki nem vethet azon kívül, amely vettetett. „A protestantizmus kijelölte azt az új irányt, melyen haladva az emberiség, sorsát magasabb alapokra fektetheti.“ Ahol az igazság diadaláért kell küzdeni, ahol a lelkiismeret szavának kell érvényt szerezni, ahol a szabadságot kell megvédelmezni, ott lesz mindig a protestantizmus a maga egyszerűségével és szívós kitartásával.

Luther egy beszédében így nyilatkozik; „Csak e szép nevünkről ne feledkezzünk meg, hogy mi a világosságra tartozunk; ha nem vagyunk is annyira serények, fortélyosak, mint a világ fiai, nem baj; csak a jó igyekezet ne hiányozzék bennünk, melynél fogva a világosság fiainak csapatához sorakozunk.“ „Mindazáltal teljes komolysággal törekednünk kell, hogy a tiszta erkölcsökben, türelmességben, nyájasságban, szíves előzékenységben, irgalmasságban s egyéb keresztyéni erényekben napról-napra gyarapodjunk. Csak egyszer legyen meg a jó kezdet s lépünk a helyes útra, akkor lépésről-lépésre, lassan bár, de biztosan haladunk előre. De őrizkedjünk ama balvélekedéstől, hogy immár czélt értünk.“

Más helyen ezt mondja Luther: „Miként az épület és a fundamentom együvé tartoznak, akként fog — úgymond Krisztus — e vallástétel, e tudomány és e hit is az egyházzal együtt élni. Egyiket a másiktól eiválasztani nem lehet; ahol van az alap, ott van az épület is, ahol van az épület, természetesen ott kell a fundamentomnak is lennie.“ Luther szerint az egyház sem helyhez, sem időhöz, sem

személyhez vagy más egyébhez kötve nincs, hanem csupán a Krisztusról való vallástételhez.

Korunk, legalább látszóan, lehet, hogy a reformációnak most nem kedvez. Jézus egyházának voltak és lesznek mindig ellenségei, de a protestantizmus természete, hogy korokat ragad magával s ha van is visszaesés itt-ott a történelemben, jön egy újabb korszak, mely az előbbi virágzót is magasan fölülmúlja. *A protestantizmus jövője a hit és tudás ápolásában, a jézusi tanok alapján a haladás eszméinek fejlesztésében áll.* Korok elfutnak, letűnnek s a protestantizmus diadalmasan fog tovább munkálkodni.

Magyar prot. egyházunknak multja, helyzete, föladata és így jövője is különbözik más országokétól. Nálunk a magyar alkotmánynak és egyházunknak védelme úgyszólván összeforrt. Mikor veszedelem fenyegetett, őseink mind a kettőért síkra szállottak. Itt sem a földesúri, sem a fokozatos egyháztanácsai, sem az államvallási rendszer nem honosodott meg. Mindkét prot. egyháznak alkotmánya zsinat-presbyteri, vagyis a legszabadabb, az egyén érvényesülésének kedvező, a biblia szellemének legjobban megfelelő. Sokak által irigyelt önkormányzatunkért — autonomiánkért — áldoztunk mi is nyugalmat, vagyont, egészséget, vért, életet eleget s ha talán az emberirtás nem dühöngött úgy, mint pl. Hollandiában, ahol ötvenezer azoknak a protestánsoknak a száma, akiket csak máglyán égettek meg, de azért örök hálára és tiszteletre méltó vértanuinknak egész seregét tudjuk mi is fölmutatni.

Életünk a küzdelmek szakadatlan láncolata. Minket a királyok nem támogattak, egyik sem fogott mellettünk fegyvert, mint pl. annak idején szent István a r. kath. vallás érdekében. Nem siettek uralkodó vallássá tenni a mi hitünket, nekünk önerőnkől kellett létjogosultságunkat kivivnunk.

Különös, hogy mégis a reformációnak, ennek a mostoha gyermeknek volt föladata nem egyszer hazánk jogainak és létének megvédése! A XVI. század prot. mozgalmi hatalmas méretűek voltak s megteremtették a magyar nemzeti irodalmat, fölébresztették a nemzeti öntudatot, az anya-

nyelvü istentiszteletek közelebb hozták a nép lelkét a templomhoz, Krisztushoz. A miszticizmus, a vallás meg nem érthető titokzatossága, megérthető benső lelki megnyugovássá változott. Egyik pályanyertes történetírónk (Schrödl) így kiált föl: „A protestantizmus nemzeti irányu hősi és önfeláldozó föllépése nélkül nemzeti magyar állam ma már nem volna. A protestantizmus tehát hazája nemzeti fennmaradásáért vérét áldozá.” *Egyházunk erőteljes, öntudatos, magyar nemzeti szelleme éber szemekkel örködik a jövőben is a haza fennmaradásán.*

Ime jövőnk a magyarság szempontjából. Multunkhoz hiven, örködni ezután is a hazafias magyar szellem fennmaradásán! Készséggel elismerjük, hogy napjainkban más felekezetek is versenyeznek velünk a haza szolgálatában, a magyarság erősítésében; de a mult tapasztalatain okulva mégis azt kell vallanunk, hogy a protestantizmus az a *kovász*, melyre azért minden időben *szükség van és szükség lesz a jövőben is*. A róm. kath. egyház nemzetközi még a népek ez ádáz, embertelen csatájában is, amikor a faji, nemzeti vonás a legerősebben kidomborodott. A pápa, noha olasz és olasz földön él, szívós kitartással igyekszik nemzetközi jellegét most is kiemelni és legalább a világ előtt megvédeni. Az ő istentiszteletük nyelve latin, tehát olyan, amit egyetlen élő nemzet sem beszél, így természetesen távol áll nemzeti nyelvünktől, attól teljesen idegen. Az egyház feje külföldön van, nem a mi hazánkban. A prot. egyház alkotmánya itt fejeződik be a Kárpátok bércein belül, a hegyeken túl nem tekintgetünk, onnan sem szolgai módon követendő parancsot, sem nekünk való szolgálatot nem várunk.

Ezért mondjuk, hogy *nálunk a reformáció mig egyrészt az evangéliom, a jézusi hit tisztasága fölött örködik, másrészt a nemzeti szellem fennmaradását is örökre biztosítja*. Ily körülmények között lehetetlen, hogy a nemzet valaha elforduljon a protestantizmustól és ha ma talán a törvényes helyzet, különösen az újabb u. n. egyházpolitikai törvények megalkotása óta, reánk nézve nem előnyös: ez csak ideiglenes, időszerű valami. *A jövőben, ha király, ha kormány, vezetőemberek, nép, Magyar-*

Er legyen a károly magyar és népi

ország megszilárdulását óhajtják, akkor a protestantizmus megizmosodását is óhajtaniok kell.

Időnk rövid. Sokat kellene még elmondanom a nevezetes évforduló alkalmából, de végre is be kell látnom, hogy egy-két beszéd keretében minden idevonatkozó dolgot érinteni lehetetlenség.

Nagy áron vétettünk és nagy föladatak állanak előttünk. Késérü dolog, hogy jelenünk ilyen, ünneplésünk nem fejlődhetik ki méltóan, mikor az egész földgolyó népe, mint fölkapart hangyaboly, majdnem mind ellenünk tört. Ám azért vigasztaljon az a tudat, hogy *jövönk annál szebb lesz; ne feledjük, hogy Istennek népe vagyunk, Jézus Krisztus egyháza.*

Krisztus nehéz kötelességeket ró hiveire; ne a multakon való tehetetlen és panaszos merengés legyen tehát jubileumi ünneplésünk, hanem forgolódjunk serényen, rendületlenül a nagy kötelességek szolgálatában; küzdjünk hiven a jövő *fölvilágosodásáért, szabadságáért, hitéért, tudásáért.* Küzdjünk lelkesen, odaadóan. Az Ur, aki mind-
 eddig megsegített minket, velünk lesz a jövőben is s általunk és bennünk fog megbizonyosodni az az örök igazság, hogy *más fundamentomot senki nem vethet azon kívül, amely vettetett, mely a Jézus Krisztus.*

Amen.

RÉVÉSZ JÁNOS.

VASÁRNAPI UJSÁG

ELŐFIZETÉSI ÁRA

EGÉSZ ÉVRE 24 K □ □ FÉLÉVRE 12 K

Mutatványszámot kívánatra bárkinek küld a Vasárnapi Ujság kiadóhivatala
Franklin-Társulat, Budapest, IV. Egyetem-utca 4. sz.

Az IGEHIRDETŐ

eddig megjelent tizenegy évfolyamából (1906—1916.) még néhány *teljes példány* áll rendelkezésünkre. Egy példány (I—XI. kötet) ára füzve 110 K, kötve 143 K. Megrendelhető a kiadóhivatalban. Az I. kötet csak mind a 11 évfolyam megrendelése esetén kapható. A IX—XI. kötet ára füzve 12 K, kötve 15 K egyenkint.

JÓ PAJTÁS

oooooooooooo A LEGKEDVELTEBB
KÉPES GYERMEKLAP ::

Kiadja a Franklin-Társulat, Budapest, IV. Egyetem-utca 4.
Előfizetési ára egész évre 12 K, félévre 6 K, negyedévre 3 K

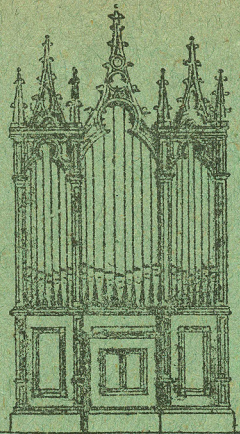
Mutatványszám ingyen.

Révész János köznapi imakönyve

— az átdolgozott bibliai fordításból vett idézetekkel — a *zsoltárok* alapján készült, azért predikáció előtti, temetési vagy alkalmi imáknál is czélszerű segédkönyv.

Ára díszkötésben, bérmentve 5 K 50 fillér.

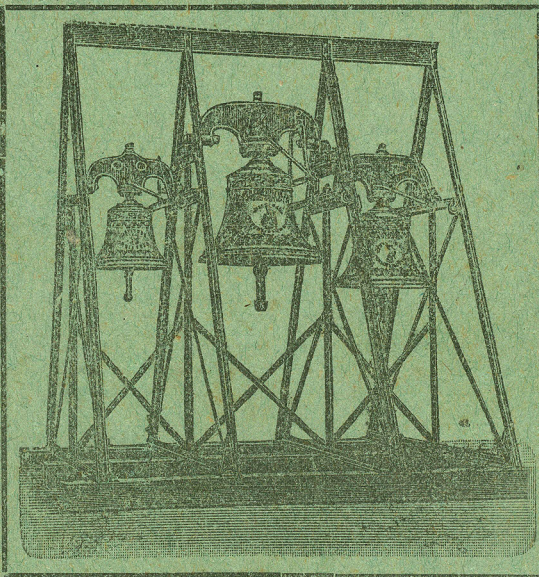
Bő tartalomjegyzék eszmék szerint, mely alkalmi dolgok keresésénél gyorsan útbaigazít. :::: Kapható a szerzőnél
Nagybányán, vagy az Igehirdetőnél.

ORGONA- ÉS HARMONIUMGYÁR. **ORSZÁGH SÁNDOR ÉS FIA**
cs. és kir. udv. száll. RÁKOSPALOTA (Bpest mellett).
Gőzerőhajtás és saját villamos világítással berendezve. — Alapítva 1861. évben.

Az 1885. évi országos kiállításon „nagy díszoklevéllel“ első díj és „Ferencz József lovagrenddel,“ az 1904. évi veszprémi kiállításon „arany éremmel“ első díj, az 1906. évi kassai kiállításon „díszoklevéllel“ első díj kitüntetés; azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés. Ajánlják kitűnő hangú és erős szerkezetű, főleg a legújabb légnyomatú pneumatikai orgonákat, melyek rendkívül könnyű játékmód és a változatok egyszerű kezelése mellett, az időjárás minden viszontagságának ellenállnak. — Szolid munka és jutányos árak. — Kisebb orgonák készletben vannak. Eddig 900-nál több új orgona lett szállítva. Raktáron kitűnő hangú harmoniumok minden nagyságban. Harmoniumok tetszés szerinti rajz- és változat-összeállítás-sal megrendelésre készülnek. Tervezeteket és rajzokat kívánatra küldünk.

AZ IGEHIRDETŐ II—VIII. KÖTETE
KAPHATÓ A KIADÓHIVATALBAN; FÜZVE 10 KOR.,
KÖTVE 13 KORONA EGYENKINT.

Hazánk legrégebb
harangöntődéje

Alapítva 1816-ban.

 Tíz évi jótállás.

Előnyös feltételek
engedtetnek

Seltenhofer
Frigyes Fiai

cs. és m. kir. udv. szállítók

 Sopronban.

Ajánlják legjobban berendezett harangöntődjüket a t. községeknek és egyházaknak. — **Harangok**, bármely nagyságban és zengzethen, csak a leg-

finomabb harangérczből, tiszta csengő hanggal öntetnek. Repedt harangok újraöntetnek; ezek, valamint az új harangok is, a már meglevőkhöz teljes összhangzatban öntetnek. Minden harang hangja előre határozottatik meg. Különösen figyelmeztetjük szabadalmazott kovácsolt vashól készült szerkezetünkre nagy harangok részére, mely által ezek könnyen húzhatók s a falakat nem rázzák. Fakoronával bíró harangok ezen szerkezetre olcsó árért átalakíttatnak. Kovácsolt vashól készült tűzmentes harangállványokat, czélszerű szerkezetben s olcsó árak mellett legjobban ajánlunk. Költségvetésekkel s képes árjegyzékkel postafordultával szolgálunk.